

Ukjent Verktøy

Kartlegging av kommunenes kompetanse om FNs konvensjon for rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD)

FORORD

Dette arbeidsnotatet evaluerer kommunenes og fylkesmannsembetenes arbeid med implementeringen av FNs konvensjon for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Prosjektet er utført på oppdrag fra Bufdir.

Prosjektet er gjennomført av Linn Cecilie Rotvold Bylund og Lindis Sloan fra KUN, Frøydis Sund fra Likestillingssenteret og Claudia Klostergård og Kasper Vijn Nome fra Senter for Likestilling. Goro Ree-Lindstad og Åsta Lovise Einstabland har også deltatt i intervjufasen.

En stor takk til informantene som svarte på spørsmål og spørreskjema i en travel arbeidshverdag med knappe tidsfrister. Uten dere hadde ikke prosjektet latt seg gjennomføre.

Steigen, Hamar og Kristiansand,

15. februar 2018

Likestillingssenteret er et tverrfaglig kompetansesenter med likestilling som fagområde. Vi benytter en bred forståelse av likestillingsbegrepet som inkluderer alle diskrimineringsgrunnlag (kjønn, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, livssyn, alder, seksuell orientering og nedsatt funksjonsevne). Senterets målsetting er å bidra til et inkluderende og rettferdig samfunn med like muligheter for alle. Arbeidsmetodene er utvikling og gjennomføring av kurs og konferanser, utviklingsnettverk, prosessveiledning, mentoring, kartlegging, forskning og utredning. På denne måten bidrar vi til å utvikle likestilling som fagfelt samt utvikler og sprer metoder og verktøy for praktisk likestillingsarbeid.

Kompetansesenteret KUN er en ideell stiftelse med fokus på likestilling, inkludering og mangfold. KUNs kjerneverdier er rettferdighet og likeverd, og arbeider for et samfunn hvor alle mennesker har like muligheter og rettigheter på alle samfunnsområder, som politikk, familieliv, arbeidsliv og fritid. KUN arbeider med både forskning, kartlegging og praktisk endringsarbeid. Kjernen i vårt arbeid er å tilby våre oppdragsgivere *innsikt for endring*, og KUN er en brobygger mellom forsknings- og praksisfeltet. Arbeidsmetoder er blant annet kartlegging, forskning og analyser, og gjennomføring av konferanser, fagdager og undervisning.

senter for likestilling

Senter for likestilling skal samle og styrke forskning og kompetanse på likestilling på Agder, styrke utdanning og formidling på dette feltet og være en drivkraft for økt likestilling i regionen. Senterets formål er knyttet opp mot et bredt likestillingsbegrep som inkluderer dimensjoner som kjønn, etnisitet, seksuell orientering, kjønnsuttrykk, kjønnsidentitet og funksjonsevne. Senter for likestilling er et samarbeid mellom Universitetet i Agder, Agderforskning og ulike aktører i agderregionen.

INNHold

FORORD	0
SAMMENDRAG	3
SUMMARY IN ENGLISH	4
INNLEDNING	7
1. KARTLEGGINGSDESIGN	8
METODEVALG	8
INTERVJUER AV KOMMUNER OG FYLKESMENN	8
<i>Intervjuguide</i>	9
<i>Rekruttering og utvalg</i>	9
SPØRREUNDERSØKELSE FYLKESMENN	10
DOKUMENTANALYSE	10
2. KOMMUNENES ARBEID MED NEDSATT FUNKSJONSEVNE	11
CRPD	11
KOMMUNENS ARBEID	12
<i>universell utforming</i>	12
<i>tjenestnivå</i>	13
<i>medvirkning</i>	14
SAMFUNNSANSVAR	15
FORANKRING AV ARBEIDET I PLANER, RETNINGSLINJER OG DOKUMENTER	15
SAMMENHENG MELLOM KONVENSJONEN OG NORSK LOVVERK	16
HOLDNING TIL EGEN KOMPETANSE OG KOMPETANSEHEVINGSTILTAK	17
OPPSUMMERING	17
3. FYLKESMANNEN	18
HVORDAN JOBBES DET MED NEDSATT FUNKSJONSEVNE I FYLKESMANNSEMBETENE?	18
<i>Hovedfokus innen området nedsatt funksjonsevne</i>	19
<i>Hva mangler?</i>	19
<i>Kjennskap til CRPD</i>	19
EMBETENES OPPLEVELSE AV KOMMUNENES KJENNSKAP TIL CRPD	21
VIKTIGE SUKSESSKRITERIER FOR Å IMPLEMENTERE CRPD	22
OPPSUMMERING	23
4. DOKUMENTANALYSE KOMMUNALE STYRINGSdokUMENT	24
<i>Utvalg</i>	24
<i>Metode</i>	24
FUNN	25
OPPSUMMERING	28
5. DOKUMENTANALYSE FYLKESMENNENES STYRINGSdokUMENT	29
UTVALG	29
FUNN	29
OPPSUMMERING	32
6. FORSLAG TIL GODE GREP OG TILTAK	33
STATENS ANSVAR I IMPLEMENTERINGEN AV CRPD	33
FYLKESMANNENS ROLLE I ARBEIDET MED Å IMPLEMENTERE CRPD	33
KOMMUNENS ANSVAR I IMPLEMENTERING AV CRPD	34
REFERANSER	37
VEDLEGG	39
VEDLEGG A: KOMMUNALE STYRINGSdokUMENTER	40

KOMMUNAL PLANSTRATEGI, BIRKENES KOMMUNE.....	40
KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL, BIRKENES KOMMUNE.....	40
KOMMUNAL PLANSTRATEGI, GAUSDAL KOMMUNE.....	42
KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL, GAUSDAL KOMMUNE.....	42
KOMMUNAL PLANSTRATEGI, HAMAR KOMMUNE.....	43
KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL, HAMAR KOMMUNE.....	44
KOMMUNAL PLANSTRATEGI, KRISTIANSAND KOMMUNE.....	45
KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL, KRISTIANSAND KOMMUNE.....	46
KOMMUNAL PLANSTRATEGI, NARVIK KOMMUNE.....	47
KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL, NARVIK KOMMUNE.....	48
KOMMUNAL PLANSTRATEGI, STEIGEN KOMMUNE.....	49
KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL, STEIGEN KOMMUNE.....	50
VEDLEGG B: SENTRALE STYRINGSdokumenter.....	51
VIRKSOMHETS- OG ØKONOMIINSTRUKS 2018.....	51
TILDELINGSBREV 2018.....	53
TILDELINGSBREV 2016.....	54
ÅRSRAPPORT FOR AUST- OG VEST-AGDER 2016.....	55
ÅRSRAPPORT FOR HEDMARK 2016.....	57
ÅRSRAPPORT FOR NORDLAND 2016.....	59
VEDLEGG C: INTERVJUGUIDER.....	62
INTERVJUGUIDE KOMMUNER.....	62
INTERVJUGUIDE FYLKESMENN.....	63

SAMMENDRAG

Arbeidsnotatet er skrevet på oppdrag fra barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og er en undersøkelse av hvordan kommunene arbeider med implementeringen av FNs konvensjon for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD). I undersøkelsen har vi intervjuet representanter for et utvalg kommuner i ulike størrelser, som alle har virksomhetsområder som berøres av konvensjonen, samt representanter for fylkesmannsembetene i samme regioner. I tillegg har vi sendt ut en spørreundersøkelse til alle landets fylkesmannsembeter og foretatt en dokumentanalyse av sentrale dokumenter og et utvalg av kommunale styringsdokumenter.

Sammenholder vi analysen av de ulike datagrunnlagene ser vi at det i stor grad er samsvar mellom hva informantene svarer omkring kjennskap til og arbeid med CRPD på de ulike nivåene. Vi anser derfor å ha et etter omfanget godt grunnlag for å si noe om hvordan det arbeides og hva som kan være hensiktsmessig å gjøre videre.

Det kommer tydelig fram at ansvaret for å ivareta rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne er delt mellom etater både på kommune- og fylkesmannsnivå, og sjelden samlet i én stilling eller under ett lederansvar. En hovedutfordring når det skal legges retningslinjer for hvordan fylkesmannsembetene og kommunene skal arbeide med å implementere CRPD blir å legge føringer for hvem som skal ha hvilket ansvar og hvilken grad av kjennskap til detaljene i konvensjonen. Arbeidet som har vært gjort rundt implementeringen av barnekonvensjonen nevnes gjentatte ganger som et godt eksempel på hvordan man kan jobbe langsiktig med å øke kunnskapen om FN-konvensjoner som et overordnet perspektiv i norsk forvaltning.

Samlet sett er vårt funn at det i liten grad er detaljkunnskap om CRPD på kommunenivå i Norge i dag, men at våre informanter anser CRPD som et nyttig verktøy for å kunne sikre en helhetlig tilnærming til å sikre rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne og øke bevisstheten om inkludering og tilrettelegging generelt.

Kommunens arbeid

På spørsmål om hvordan kommunen arbeidet med nedsatt funksjonsevne var det noen hovedområder som utpekte seg:

- Universell utforming, bygg og uteområder, tilgjengelighet, primært i byggeprosess og tilpassing av eksisterende bygg.
- Tjenestefokus: sikre like offentlige tjenester til brukere. Dette finner vi særlig i helse og sosial, skole og utdanning.
- Medvirkning, herunder hvordan Rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne fungerer i praksis, og hvilke saker de får til behandling.

Generelt er inntrykket vi får at kommunene synes det gjøres godt arbeid på feltet, og at de er inne i en god utvikling hvor rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne ivaretas godt på lokalt nivå. Det etterspørres likevel tydelige føringer for å sikre likeverdige tjenester slik at samfunnet kan tilrettelegges for full deltakelse, og det påpekes at de kan være behov for mer tverrfaglig arbeid slik at arbeidet med mennesker med nedsatt funksjonsevne blir mer helhetlig. Vår kartlegging viser at arbeidet som i dag gjøres er i for stor grad avhengig av enkeltpersoners kunnskap og interesse

CRPD er lite kjent, særlig i bredden i kommunal organisasjon, men våre informanter mener det kan være et nyttig verktøy i deres faglige utførelse og ikke minst i å skape helhetlig innsats i kommunal sektor.

Fylkesmannen

Flertallet av informantene mener de ikke er i mål med å ivareta rettighetene og tjenestene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Likevel hevdes det at konvensjonen er ivaretatt i det norske lovverk og blir fulgt opp overordnet politisk.

Alle embetene mener CRPD må komme som et eget oppdrag fra Bufdir om dette skal implementeres i Fylkesmannens ansvarsområder.

Dokumentstudie av sentrale styringsdokument for kommuner og fylkesmannsembeter

CRPD og rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne er i liten grad ivaretatt i de kommunale styringsdokumentene. Likevel finner vi at flere dokument har gode beskrivelser av likeverdige tjenester, likestilling og inkludering for alle, uten at personer med nedsatt funksjonsevne er nevnt eksplisitt.

CRPD og rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne er også i svært liten grad inkludert i de sentrale styringsdokumentene. Det er ikke omhandla i fylkesmennenes årsrapporter, men det er heller ikke etterspurt i tildelingsbrev eller i virksomhets- og økonomiinstruksen.

SUMMARY IN ENGLISH

This working paper represents an evaluation of the work of Norwegian municipalities on implementing the UN **Convention on the Rights of Persons with Disabilities**, CRPD. We have interviewed representatives from municipalities with varying population figures and geography, all of whom have work responsibilities that are covered by the convention, and representatives from the County Governors in the relevant regions. In additions, we have surveyed all county governors and analysed central guideline documents.

If we compare the analysis of the different data sources we find that there is a large degree of correlation between what informants answer on their knowledge of and work with CRPD in different areas of responsibility. We therefore suggest that our findings, though limited by the scope of analysis, give a fair suggestion of the status quo and reasonable recommendations for further work.

We find that the responsibilities for ensuring the rights of persons with disabilities is fragmented between different levels and bodies on the municipal and county levels, and seldom coalesced in one position or even under one administrative leadership. One main challenge in producing the framework for CRPD implementation will be making the decisions regarding who shall have what responsibilities and the level of knowledge of the convention necessary at different levels. However, the work that has been done with the implementation of the Convention of the rights of the child is repeatedly mentioned as a good example on how one can work long-term to increase the knowledge of UN conventions in general as an overarching perspective in Norwegian administration.

In sum, we find very little detailed knowledge of CRPD at the municipal level today, but our informants see CRPD as a useful tool for ensuring a comprehensive approach to ensuring the rights of persons with disabilities and increasing awareness of inclusion and adaptations in general.

Municipalities

When asked how the municipalities work with the rights of persons with disabilities, certain main topics kept re-appearing:

- Universal design, of buildings and outside areas, accessibility, primarily in building processes and in adaptation of existing structures.
- A service focus: ensuring equal services for citizens. We find this focus in health and social services, schools and education.
- Participation and representation, hereunder how the mandatory function of a council for people with disabilities is ensured on a municipal level, and what topics they are asked to advice on.

Generally, our informants who represent the municipalities indicate that they feel that they work well with disability issues and that there is a development where the rights of persons with disabilities are safeguarded at the municipal level. They do, however, request clear guidelines for how equal services can be ensured, in order to create a society that facilitates full participation, and in particular they point out that coordination across sector divides may be necessary in order to ensure a more holistic approach. Our findings indicate that the work done today is too dependent on individual capacity and initiative.

On the whole, CRPD is little-known, particularly among municipal employees, but our informants respond that they see that this can be a useful tool in performing their duties, and particularly in creating a universal approach in the municipal sector.

The County Governors

The County Governor is the state's representative in local counties and is responsible for monitoring the decisions, objectives and guidelines set out by the parliament and government. In addition, the County Governor provides an important link between municipalities and central government authorities. The County Governor performs different administrative tasks on behalf of the ministries. The County Governor supervises municipal activity and serves as the administrative appeals body for many municipal decisions. As such, the County Governor possesses a specialist understanding of a wide range of overarching social issues, as well as key local knowledge¹.

The majority of our informants do not feel that they fully safeguard the rights of and services rendered to persons with disabilities. Even so, they see the convention as served by Norwegian law and implemented by policies overall.

All County Governor representatives in the survey respond that CRPD implementation must be singled out as a specific policy area if this is to be included in the county governor's task portfolio.

---

¹ For more information see www.fylkesmannen.no/en/About-us/

Analysis of central guideline documents for the municipalities and County Governors

CRPD and the rights of persons with disabilities are not prominent in the municipal planning documents analysed, these being the social element of the municipal master plan and the municipal planning strategy for 6 municipalities of varying size and geography. We do, however, find that certain of these have good descriptions of equal services, equality and universal inclusion, but without explicitly mentioning persons with disabilities.

Neither do we find that CRPD and the rights of persons with disabilities are explicit in the guideline documents of the County Governors. The topics are not reported on in the yearly reports of the county governors, but they are also not requested neither in the task portfolio, the *tildelingsbrev*, nor in the *virksomhets- og økonominstruks, VØI*, which details tasks and finances for the governor's offices.

INNLEDNING

FNs konvensjon for rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD) ble vedtatt av FNs generalforsamling i 2006. Konvensjonens hovedformål er å sikre at personer med nedsatt funksjonsevne nyter likeverdig rett til anerkjente menneskerettigheter og grunnleggende friheter, samt å bygge ned hindre som vanskeliggjør dette. Konvensjonen skal også fremme respekten for mennesker med nedsatt funksjonsevnes iboende verdighet.

Konvensjonen dekker mange områder hvor personer med nedsatt funksjonsevne opplever diskriminering, slik som tilgang til rettigheter, deltakelse i offentlig og politisk liv, rett til utdanning, rett til deltakelse i arbeidsliv, frihet fra tortur, utnyttelse og vold, samt bevegelsesfrihet (LDO 2017). Konvensjonen fastslår at de alminnelige menneskerettighetene gjelder fullt ut for mennesker med nedsatt funksjonsevne (Statsministers kontor 2017).

Konvensjonen representerer dermed en holdningsendring fra at personer med nedsatt funksjonsevne vurderes som velferdstrengende, til en anerkjennelse av at det er samfunnet selv som bidrar til å fremme funksjonshemming. Konvensjonen er et betydelig skritt i retning av et endret syn på nedsatt funksjonsevne og er med på å sikre at samfunnet anerkjenner at alle mennesker skal ha mulighet til å nå sitt fulle potensial (LDO 2017).

Norge undertegnet konvensjonen i 2007, og ratifiserte den 3. juni 2013. Stater som har ratifisert konvensjonen har ansvar for å sikre gjennomføring av rettighetene på alle nivå; internasjonalt og nasjonalt, i fylker og kommuner. CRPD forsterker myndighetenes ansvar og krav til å igangsette hensiktsmessige tiltak for sikre at konvensjonens artikler følges.

I 2015 ble Norges første rapport om implementering av CRPD oversendt til FN. I rapporten stadfester Norge at de har gått fra å ha et biologisk-medisinsk syn på nedsatt funksjonsevne til å se på nedsatt funksjonsevne som gapet mellom individets forutsetninger og samfunnets krav. Gapet minskes gjennom å øke tilgjengeligheten i samfunnet og styrke individets forutsetninger. Flere høringsuttalelser påpekte at Norge fortsatt har en del arbeid foran seg før CRPD er fullt inkorporert i praksis i norsk hverdag.

Arbeidsnotatet er skrevet på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og gir et kunnskapsgrunnlag for hvordan norske kommuner og fylkesmannsembeter arbeider med området nedsatt funksjonsevne og med implementeringen av CRPD. Siden implementeringen av konvensjonen er i startfasen har vår kunnskapsinnhenting i hovedsak undersøkt hvilken kompetanse et utvalg kommuner og fylkesmenn har om CRPD, og hvilke tiltak de ser som nødvendige for å komme videre i implementeringsfasen. Målet med kartleggingen er å innhente kunnskap som kan sikre bedre gjennomføring av CRPD i kommunene. Det har ikke vært rom innenfor rammene av dette arbeidsnotatet til å gjøre en kartlegging som inkluderer alle landets kommuner og fylkesmenn. Dette er derfor en kartlegging av hvordan et utvalg kommuner og fylkesmenn arbeider med CRPD, og har fokus på dagens praksis samt tanker om hvordan informantene mener arbeidet kan gjøres.

Basert på den kunnskapen vi har innhentet vil arbeidsnotatet inneholde anbefalinger til gode grep om hvordan CRPD kan implementeres i større grad i kommunene. Vi har også sett nærmere på hvilke suksesskriterier som ut fra materialet utpensler seg som essensielle for å lykkes med implementeringen av CRPD.

Dette arbeidsnotatet er delt inn i tre separate analyser med utgangspunkt i myndighetsnivå;

- Kommunene er befolkningens fremste leverandør av likeverdige tjenester, med ansvar for tilrettelegging og universell utforming gjennom planverk og tilrettelegging, men

også som hovedansvarlig for helsetjenester og grunnleggende utdanningstilbud. Kommunene legger på denne måten basisen for at det som står i konvensjonen kommer ut i praksis. Vi har i dette arbeidsnotatet innhentet kunnskap som forteller hvordan kommunene arbeider med området nedsatt funksjonsevne, hvorvidt de har kjennskap til/ bruker CRPD i sitt arbeid og hvordan de samarbeidet innad i kommunen på dette feltet.

- Siden Fylkesmannen er kommunenes primære rådgiver og legger retningslinjer, følger opp ved tilsyn og har et ansvar som leverandør av kompetanse og oppdateringer til kommunalt ansatte, er fylkesmannen en viktig brikke i arbeidet med å implementere CRPD. I dette notatet har vi innhentet kunnskap om fylkesmannens kunnskap om, og oppfølging med området nedsatt funksjonsevne og CRPD.
- Sentrale styringsdokumenter blir gjennomgått og sammenlignet. Staten har det oppdragsgivende ansvaret. En analyse av sentrale dokumenter viser hvordan staten vektlegger CRPD i sine oppdrag til Fylkesmann og kommune.

1. KARTLEGGINGSDESIGN

I dette kapitlet gjør vi rede for vår metodiske innfallsvinkel. I arbeidsnotatet har vi lagt opp til en kunnskapsinnhenting basert på kommunenes og fylkesmennenes erfaringer samt gjennomgang av planverk og sentrale styringsdokumenter.

METODEVALG

Arbeidsnotatet er basert på kvalitative intervjuer med seks kommuner og tre fylkesmannsembeter, en spørreundersøkelse sendt ut til alle landet fylkesmannsembeter, og dokumentanalyse av sentrale styringsdokumenter, planverk og oppdragsbrev. De valgte metodene har vist seg å være gode kilder til relevante data for å utforske den aktuelle problemstillingen. Vi ser at å gjøre kvalitative analyser og dokumentanalyser på samme tema har bidratt til å gi utfyllende informasjon. Vi mener derfor at datakildene vi har brukt gir et godt grunnlag til å si noe om hvordan kommuner og fylkesmenn arbeider med området nedsatt funksjonsevne, og i hvilken grad de har kjennskap til og anvender CRPD i sitt arbeid.

INTERVJUER AV KOMMUNER OG FYLKESMENN

I dette arbeidsnotatet har vi valgt å gjøre strukturerte intervjuer med til sammen seks kommuner og tre fylkesmenn. Ved å fordele ansvaret slik at de tre deltakende sentrene har ansvar for å intervjuer ett fylkesmannsembete og to kommuner hver, har vi oppnådd god geografisk og demografisk spredning. Intervjuene er gjennomført av personale fra de tre sentrene, alle etter samme intervjuguide, og det ble tatt detaljerte notater underveis. Alle data ble anonymisert ved innsamlingstidspunkt.

Arbeidsgruppen har jobbet tett sammen for å sikre lik innhenting av informasjon. Vi har hatt workshop sammen og snakket oss gjennom funn og retning for analyse, og fordelt skrivearbeidet med jevnlig konsultasjoner underveis. Slik har vi sikret at arbeidet

representerer gruppen som helhet, og at viktige observasjoner kommer fram i det endelige arbeidsnotatet.

INTERVJUGUIDE

Intervjuguidene for kommune og fylkesmann er utarbeidet av prosjektgruppa i samarbeid med Bufdir.

Intervjuguiden er todelt. Formålet med den første delen har vært å stille spørsmål som dekket informantens kjennskap til og arbeid med kunnskap som gjøres på området mennesker med nedsatt funksjonsevne i deres kommune/region. Det ble også stilt spørsmål omkring områder hvor det var potensiale til å arbeide bedre. Organ for brukermedvirkning (råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne) rolle i kommunene ble også etterspurt med det formål å kartlegge hvor aktivt rådet er og hvor mye rådet blir inkludert i relevante saker.

Formålet med del to av intervjuguiden har vært å rette fokuset mer direkte mot konvensjonen. Det ble spurt om deres kjennskap til konvensjonen, om hvorvidt kommunene har implementert konvensjonen og om den brukes aktivt i deres arbeid.

I tillegg ble det stilt spørsmål rundt hvordan de så for seg at det kunne arbeides med kompetansehevede tiltak og hva som er egnede informasjonskanaler. Intervjuguidene ligger som vedlegg C bakerst i notatet.

REKRUTTERING OG UTVALG

Vi har, som nevnt innledningsvis, intervjuet seks kommuner, fra ulike fylker og av ulik størrelse. I tillegg har vi intervjuet tre fylkesmenn. Sentrene har fordelt ansvaret mellom seg og har rekruttert en fylkesmann og to kommuner hver fra egen region. Alle informantene er anonymisert i arbeidsnotatet, men der dette er relevant er det gitt bakgrunn på relativ kommunestørrelse.

Sentrene har fordelt rekruttering av kommuner mellom seg for å sørge for geografisk spredning på informantene. Vi har intervjuet en større og en mindre kommune hver, til sammen er seks kommuneansatte intervjuet. Vi kontaktet kommunen direkte, fortalte at vi gjorde en undersøkelse om CRPD og rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne, og ba om å bli satt videre til den vi da burde snakke med i kommunen. I noen tilfeller ble vi satt videre flere ganger før vi kom til endelig intervjuperson. Det virket noe tilfeldig hvem vi ble henvist til, men det gikk igjen at det var en person i administrativ kapasitet tilknyttet rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne, eller i rehabilitering.

Vi har utført intervju med personer i tre ulike fylkesmannsembeter. Alle informantene har arbeid med nedsatt funksjonsevne som del av sitt arbeidsområde. Fokus for intervjuene med fylkesmannsambetet har vært på hvordan de arbeider med feltet i egen region, og hvordan de følger opp kommunenes ansvar på området. Vi spør også direkte om deres kunnskap om CRPD og om dette er noe de har som tema i kontakt med kommuner. Også hos fylkesmannen ser vi at ansvaret for arbeidet med nedsatt funksjonsnivå er delt mellom ulike etater; for eksempel oppvekst og helse. Det gjør derfor at de som deltar i undersøkelsen har ulik bakgrunn og tittel. Allerede her kom det tydelig fram at ansvaret for å ivareta rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne er delt mellom etater og sjelden samlet i én stilling.

SPØRREUNDERSØKELSE FYLKESMENN

I spørreundersøkelsen har vi forkortet intervjuguiden til Fylkesmenn noe og hentet ut de mest essensielle spørsmålene. Disse er sendt ut til alle landets fylkesmannsembeter. Vi har gjort en ringerunde før vi sendte ut undersøkelsen for å sikre oss at undersøkelsen ble sendt til rett person. Den er i tillegg sendt til postmottak i de fylkene det var ønskelig.

Omtrent halvparten av fylkesmennene besvarte spørreundersøkelsen, utvalget består av ti informanter fra ti fylkesmannsembeter, hvorav åtte svarte på spørreundersøkelsen og to besvarte som del av intervjuet. Flertallet av informantene arbeider innen Helse- og sosial avdelingen, med unntak av tre som jobbet innen Oppvekst- og opplæringsavdelingen og Utdanning og barnevernsenheten. Over halvparten av informantene var ansatt som seniorrådgivere. Resten hadde stillingstitler som underdirektør, fagsjef, seksjonssjef og fylkeslege. Alle hadde jobbet med feltet nedsatt funksjonsevne.

Målet med spørreundersøkelsen har vært å se om de svarene informantene fra fylkesmannen ga i kvalitative intervju ble forsterket av svarene i spørreundersøkelsen, eller om det kom frem flere ulike svar. Analysen viser at det i stor grad er samsvar mellom hva informantene svarer omkring kjennskap til og arbeid med CRPD.

DOKUMENTANALYSE

I tillegg har vi valgt å inkludere en dokumentstudie av planverk, herunder planstrategi og kommuneplanens samfunnsdel for til sammen seks kommuner i våre regioner. Vi har også sett på oppdragsbrevet til Fylkesmannen.

Metodisk er dokumentene gjennomgått ut ifra treff på sentrale søkeord og hvilken sammenheng søkeordene står i. Vi framstiller dataene både ut ifra antall treff, innehold i hvert treff og mer overordnet ut ifra hvor stor grad de ulike temaene vektet i ulike dokumenter.

De sentrale søkeordene har vært knyttet til følgende tema (alle søkeord benytta i analysen står i parentes):

- Likestilling (likestilling, likeverd og diskriminering)
- Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering og integrering)
- Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, funksjonsnedsettelse og utviklingshemming)
- Universell utforming (universell utforming, uu og tilrettelegging)
- Konvensjon (CRPD og konvensjon)

Vi har gjort en vurdering for hver treff på søkeord om det er relevant for problemstillingen for denne rapporten. Treff for deltakelse og tilrettelegging er eksempelvis bare tatt med hvis det handler om tilrettelegging for personer med funksjonsnedsettelse eller «alle», altså der tilrettelegging også kan omhandle personer som særlig trenger tilrettelegging. Alle treff for likestilling, likeverd og diskriminering er tatt med, da likestilling for noen kan åpne øynene for likestilling for alle. Vår analyse viser tydelig at både nedsatt funksjonsevne og likestilling er tema som vektet ulikt i ulike regioner/kommuner.

2. KOMMUNENES ARBEID MED NEDSATT FUNKSJONSEVNE

Samfunnet [...] skaper nedsettelsen når samfunnet ikke er designet for alle.

I oppdraget var utgangspunktet et ønske om «en kartlegging av kommunenes kompetanse om FNs konvensjon for rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Vi valgte ut to kommuner i hvert av sentrenes regioner, med mål om å intervju en bykommune og en småkommune i hvert av de undersøkte fylkesmannsembetene.

Innledningsvis kontaktet vi kommunen direkte, fortalte at vi gjorde en undersøkelse om CRPD og rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne, og ba om å bli satt videre til den vi da burde snakke med i kommunen. I noen tilfeller ble vi satt videre flere ganger før vi kom til endelig intervjuperson. Det virket noe tilfeldig hvem vi ble henvist til, men det gikk igjen at det var en person i administrativ kapasitet tilknyttet rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne, eller i rehabilitering.

Vi åpnet undersøkelsen med å spørre om vedkommendes erfaring med temaet og hvorfor de tenkte vi var blitt henvist til nettopp denne personen. Svarene indikerte at det gikk en del på funksjon og en del på vane – det typiske var at vi fikk snakke med en som hadde lang fartstid i kommunen, som dermed hadde kunnskap om utviklingen på feltet innenfor sitt fag eller virksomhetsområde.

CRPD

Mange av tingene gjør vi [...] i praksis. Men kan ikke si at den er kjent for meg.

Når det gjelder CRPD spesifikt finner vi at våre intervjuobjekter oppgir at kommunen som helhet har lite eller ingen kjennskap til CRPD, og de som kjenner til konvensjonen har lest seg opp på eget initiativ, flere hadde oppsøkt kunnskap etter at vi hadde gjort intervjuavtalen.

Leste den i går, tenkte «den skal jeg bruke mer aktivt i framtida!»

Det er et verktøy for å oppnå det jeg ønsker og det jeg vil med rollen [som sekretær for rådet]

Det våre informanter forteller oss er at arbeidet som gjøres i liten eller ingen grad er forankret i CRPDs hovedlinjer, i alle fall eksplisitt.

Vedtak på at rådet skal involveres i planprosessen er et tiltak for å oppfylle konvensjonen. Men har vi felles forståelse av hva vi må oppnå, er usikker på det.

Det er jo en utfordring i hverdagen for det er nesten umulig å oppfylle konvensjonen på alle områder.

KOMMUNENS ARBEID

På spørsmål om hvordan kommunen arbeidet med nedsatt funksjonsevne var det noen hovedområder som utpekte seg:

- Universell utforming
- Tjenestefokus
- Medvirkning generelt

UNIVERSELL UTFORMING

En av de større bykommunene i vår undersøkelse var tidlig ute med å arbeide med universell utforming av byrom og bygg, og uttrykker at de er stolte over det. De har hatt stort fokus på universell utforming, og i dag har de en egen koordinatorstilling og ressursgruppe for universell utforming. Koordinatoren forteller om bred deltakelse i gruppa, og tror det er et godt grep å ha ei slik gruppe som møtes fast. Samtidig ligger alt ansvar i den enkelte enhet, ressursgruppen fungerer som et møtepunkt, også med kommunalt råd for funksjonshemmede.

Også i de mindre kommunene er det arbeidet mye med universell utforming, i takt med kravene som stilles i forskrifter og planarbeid. Det tenkes forholdsvis tradisjonelt rundt fysisk miljø, med vekt på at innbyggere med funksjonsnedsettelse ikke skal møte hindringer i det offentlige rom:

Tilrettelegging for funksjonshemmede, syn, hørsel og bevegelse har hatt og fortsatt har mest fokus.

Informantene med lang erfaring på temaet mener klart at det har skjedd en positiv utvikling, særlig for personer med bevegelseshemninger. De forteller om dette som en selvforsterkende prosess, hvor deltakelse og synlighet fører til mer innsats for å inkludere. Særlig arbeidet som har vært gjort for å inkludere barn har vært bra.

I [kommune] har vi hatt barn med store funksjonsnedsettelse – permanente rullestolbrukere som er synlige, med på alt – det gjør at folk tenker mer på det! Skolene tilrettelegges, de inkluderes som de skal.

Her er det imidlertid tydelig at våre informanter mener mer kunne vært gjort gjennom regulering og rene tekniske krav:

[Nasjonale retningslinjer] får veldig stort fokus, pålegg [...]. Tek 10, TEK 17 og Plan- og bygningsloven, det er [de] som bestemmer hvor dårlig du kan bygge og likevel få det godkjent.

I tillegg nevnes det at særlig små kommuner sliter med en bygningsmasse som ikke er tilpasset dagens krav og rettigheter. Her nevnes skolebygg som er lite endret siden de ble bygget på 1950- og 60-tallet, tilpasninger gjøres da etter én spesifikk bruker.

X skole er tilrettelagt med ledestripe og lydhorn på grunn av én bruker, tilfeldig fordi det var behov der. Gamle bygg, bygd før reglene kom, så det er mer avhengig av om det har vært eller er behov. Grus rundt Y skole ble asfaltert på grunn av rullestol. Kommunen gjør det delvis, men tilpasset én bruker, ikke planmessig. Man tenker ikke i forkant.

Mangelen på planlegging og at utbedringer og tilpasninger gjøres i enkelttilfeller og ikke gjennomgående i alle kommunale bygg frustrerer. Det nevnes at dette i seg selv er en kostnad

for kommunene, at de ikke planlegger i forkant men må gjøre tilpasninger når behovet oppstår heller enn å ha en klar plan for tilrettelegging av alle bygg med tilhørende stordriftsfordeler.

Perspektivet på universell utforming som en løsning som skal være universell og dermed faktisk tilpasset alle forsvinner ofte i fokuset på enkeltbrukere.

Vi hadde litt tilrettelegging på en skole med rullestolrampe – da var det vaktmesterne som var mest glade, før hadde de måttet bære ting opp. Universell utforming skal jo være at det er lett for alle å bruke, oversiktlig, forståelig, ikke minst! [...] Ikke la folk tilpasse seg det som er der, men tilpasse til det folk bruker.

Det er en klar ansvarsdimensjon i det de formidler, ansvar og fokus. Det blir fokus når noen har spesifikt ansvar for det, ellers ser det ut til at det glipper litt.

Også er det helt ned til siste ledd, den som utfører siste del av jobben sitter på mye av nøkkelen til suksess. Som for eksempel nede ved [sted] så er det blitt bygd et offentlig handicaptoalett, og det er jo kjempefint det. Det var bare det at det hadde en veldig høy kant for å komme inn, så HC-toalettet var ikke tilgjengelig et par år...

Det er i liten grad noen av de intervjuede som har oversikt over hele feltet, kun egen del, og de er klar over det – flere trekker også fram viktigheten av tydelig og bevisst lederskap på feltet. Om man ikke har det ender man opp med et pulverisert ansvar og individuelt tilpassede løsninger, avhengig av hvem man treffer. Dette kom særlig tydelig fram når man diskuterte tjenestetilbud.

TJENESTENIVÅ

Et gjennomgående funn som klart peker på betydningen av CRPD som verktøy for arbeidet er at vi typisk individualiserer utfordringer knyttet til funksjonsevne, tilgjengelighet og likeverdige tjenester. Dermed blir det svært personavhengig både hva som etterspørres og hva som tilbys. Som en av informantene sier blir det

...lite struktur. Jobber på eget nes. Disse mer tilfeldige og personavhengige tilbudene og løsningene gir verken likeverdige tjenester eller full bruk av kompetansen som finnes i kommunen eller regionen. Vi får en henvendelse og så går det sin gang – en husker ditt, en annen husker datt...

En annen informant sier

Vi jobber systematisk – på vår måte.

Mye av arbeidet som gjøres på feltet er individbasert og kommer på plass når det dukker opp et individ, en bruker/innbygger som har behov for at ting skal være på plass. Flere av våre intervjuobjekter understreker at de ser det problematiske i dette, og ytrer et ønske om å kunne å gå fra individ til struktur, slik at man er i forkant og dermed faktisk fyller intensjonene i konvensjonen.

Felles for informantenes opplysninger er at fokus i kommunens arbeid ofte ligger på å gjøre folk selvhjulpne, slik at de skal kunne klare seg selv (og slik minske behovet for hjelpetjenester) men også for å sikre dem større selvråderett og autonomi i hverdagen.

Men da jobbes det veldig aktivt med å gjøre folk selvhjulpne. Og særlig om de er i en situasjon hvor de trenger hjelp.

Også her er det en del som understreker at selv om dette i og for seg er et godt initiativ, så tas ikke bredden av mulige verktøy i bruk nettopp fordi det mangler oversikt og helhetlig styring.

En kommunal fysioterapeut nevner som eksempel at hen hører tilfeldig om individuell plan i forbindelse med en eldre pasient, og tenker for seg selv at hen kunne gjort mer, gitt de rette øvelsene for å øke funksjonsevnen, men ikke er blitt spurt.

Gjennomgående og særlig i de mindre kommunene nevnes arbeid og deltakelse i arbeidsliv som sentralt i å sikre likeverdig deltakelse og livskvalitet.

Og det gjelder for mange, ikke bare for mennesker med utviklingshemming – men det gjelder mange mennesker med nedsatt funksjonsevne. Å komme inn på arbeidsmarkedet er alt for vanskelig.

Her opplever flere av de vi snakker med at det er en uryddig ansvarsfordeling mellom kommunen og NAV,

...det er NAV som har ansvaret, men de tar det ikke! Det blir ikke fulgt godt nok opp, derfor jobber vi også med dette.

Noen nevner at de vet for lite om NAV-systemet og de mulighetene som ligger der, og selv om det nevnes arbeidstreningstiltak som fungerer bredt og inkluderende er det en del utilfredshet med samarbeidet og ansvarsfordelingen. Det diskuteres også at ved at kommunene må ta over oppgaver fra NAV og lage egne tiltak for enkelte grupper, våre informanter påpeker at dette skaper en forskjellsbehandling som strider mot intensjonen i CRPD.

Det går på at det er kommunene som skal overta ansvaret. Og det tenker jeg kanskje er midt imot konvensjonen, som sier noe om at man skal være på lik linje og være likestilt. Alle vi andre skal forholde oss til NAV, mens mennesker med utviklingshemning må forholde seg til kommunen.

MEDVIRKNING

Rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne har en viktig rolle, det er i seg selv understreket av at vi ofte ble henvist til nettopp en person i administrativ eller kommunal stilling som var bindeledd til rådet. Intervjuene viser også at de i stor grad tenker at rådet er en institusjon med stort potensiale, som kunne vært brukt bedre og mer.

[Rådet] brukes ikke nok og kan og bli litt for spesifikt i forhold til de behovene medlemmene i gruppa har.

Brukerrepresentantene i rådet omtales som verdifulle, med en unik kompetanse som utfyller den politiske og faglige kompetansen som ofte sitter der. Informant fra en liten kommune understreker at det er utfordrende å finne de rette brukerne til å sitte i rådet, siden dette er en gruppe som allerede har store utfordringer med tanke på tid og kapasitet – hen mener det kanskje er større muligheter i større kommuner hvor for eksempel brukerorganisasjoner har egne lokallag og det er flere med brukererfaringer å fordele oppgavene på. Brukererfaringene den enkelte representanten har vil ofte virke inn på deres innspill, naturlig nok, sier hen, og forteller at da de hadde en representant i rullestol ble innspillene til fysisk utforming av kanter og inngangsparti svært detaljerte. En befaring med politikerne ga svært godt resultat, men i ettertid ser de at tilrettelegging for syns- og hørselstap er mindre ivaretatt.

Flere av kommunene melder om at rådet blir lite brukt eller at det er lite bevissthet om å bruke rådet.

Så lenge folk kan gå selv så tenker de ikke på det.

Rådene brukes i ulik grad fra kommune til kommune, blir også tildelt ulike saker, men funksjonen som høringsinstans i byggesaker går igjen. Her er det ulikt i hvilken grad rådene føler seg hørt, og hvor mye de tenker at det i seg selv er effektiv bruk av rådets tid og kompetanse.

Eh, det er jo laget et dokument som sier at mennesker med nedsatt funksjonsevne, at de skal være med i planlegging. Medvirkning. Så i teorien er det bra. I praksis er det nok ikke like stor bevissthet om å ta de hensyn og involvere rådet. Rådet er ekspertutvalget. Involvering har vært målet, vi skal høres.

Mest høringer, byggesaker. Får sjelden arealplaner/reguleringsaker, men får byggesakene.

Her er det særlig en representant fra en liten kommune som ytrer frustrasjon over at rådets veiledning sjelden følges, og så ser de i etterkant at mye mer kunne vært gjort riktig i første omgang heller enn å måtte utbedres.

Det kan se ut som at de større kommunene har større kapasitet til å arbeide planmessig også med involvering,

De får en del plansaker, vi har vært med å se på kunnskapsgrunnlaget for folkehelse, engasjert seg i skolebygging og vært med på studietur om universell utforming.

I små kommuner kombineres rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne i en del tilfeller med elderrådet. Dette kan i noen grad sees som effektivisering og ønske om å utnytte ressursene best mulig. Vi ser, og en del av våre informanter melder, at dette er problematisk da disse rådene ikke alltid ser samme behov. Kanskje kan det fort bli en overvekt av saker hvor deres interesser er sammenfallende, på bekostning av saker som er mer aktuelle for unge mennesker med nedsatt funksjonsevne. Interessant nok nevner et par informanter separat at de har vurdert å gjøre «stunts» sammen med ungdomsrådet for å få mer gjennomslag og mediaoppmærksomhet, de ser tydelig at det er en felles verdi i medvirkning.

SAMFUNNSANSVAR

Når det gjelder samfunnsaspektet ved arbeidet med konvensjonen får det noe mindre oppmerksomhet. Som én uttrykte det blir det ofte fokus på *de med stokk og de på hjul*. Bevisstheten ligger i stor grunn på det fysiske miljøet og retten til deltakelse.

De som jobber fysisk miljø har bevissthet. Også helse- og sosial. Større fokus, ikke universell utforming, men tilretteleggingsnivå. Skole, fysisk miljø. Veldig godt inntrykk av arbeid med det fysiske miljøet, lett å gripe tak i.

Generelt finner vi at våre informanter snakker om tilgjengelighet, mindre om å bryte ned barrierer eller fordommer. Men også her er det unntak, særlig én informant nevner opplevelsen av å være inkludert på lik linje.

... se på gruppen som fullverdige medborgere som har like stor rett til å ha det greit og tilgjengelig som oss andre. Tilrettelegging av [skole]buss som kunne ta med rullestol på forsvarlig måte tok mange år! Alternativet var taxi, kostet masse penger, men der var jo fylkeskommunen som betalte, da. Det vesentlige må heller være brukerens opplevelse!

FORANKRING AV ARBEIDET I PLANER, RETNINGSLINJER OG DOKUMENTER

Vi har jo en plan, men..

Gjennomgående finner vi, særlig hos de mindre kommunene i undersøkelsen, at det ofte er lite forankring, eller usikkerhet på hvordan planene er forankret. Noen steder arbeider de med å få planene på plass, men det tar lang tid. Det er også veldig ulik praksis fra kommune til kommune. De som ble intervjuet hadde også veldig ulik grad av kjennskap til planer, retningslinjer osv. Også her var det interne ulikheter mellom sektorene, *[Vi har] jobba godt med planarbeid, i alle fall når det gjelder oppvekst* men i samme kommune svarer de også at når det gjelder *Rehabilitering og tilbud til de med [nedsatt] funksjonsevne – jobba med målgruppa, men ikke forankra det i planer.*

Følelsen av at de gjennomgående arbeider bra med tematikken, at påtrykket kommer via reguleringer og pålegg og at de har den nødvendige kompetansen innen hver sektor er sterk.

Kan være grunn til at det ikke blir laget noen planer, at arbeidet går bra likevel. Planer kan jo ofte bli liggende i en skuff, det er arbeidet på grasrota som er viktig. Å kaste bort tid på planarbeid har jeg fått litt nok av – blir bare med hvis saksbehandler virker god. Vil jobbe med personer og brukersaker.

Det ble gjennomgående sett på som et lederansvar å holde sammenheng mellom praksis i de ulike avdelingene og hva som faktisk er styringsdokumenter i kommunen som helhet, *[d]et avhenger av å ha en person som er god på å se sammenhengen mellom plan og drift*, som en informant uttrykte det. Her nevner flere utskiftning og endringer i personalgruppe, kommunal struktur og ledelsesmodell som en stor utfordring – dyktige ledere i kommunal sektor sees tydelig som en viktig faktor i å få alle de gode fagfolkene til å jobbe mot et felles mål.

SAMMENHENG MELLOM KONVENSJONEN OG NORSK LOVERK

En av informantene som har arbeidet lenge med tematikken mener å se at det har vært en tydelig endring i lovverk og reguleringer som har bidratt til å flytte fokus fra tilpassing for enkeltindivider til en generell samfunnsutforming som inkluderer alle. Hen mener likevel at mye mer kan gjøres, og nevner særskilt utfordringene som følger av gammel og ikke oppdatert bygningsmasse i kombinasjon med dårlig kommuneøkonomi.

Og det er jo det NOU'en² også sier noe om på området for mennesker med utviklingshemning. Det blir noe standardisering og det blir det frie valget som folk skal ha. Det er ikke like lett å fylle innenfor en offentlig ramme.

Spørsmålet om planverk og forankring ledet i flere tilfeller over i diskusjon om hva som faktisk var behovet for detaljkunnskap om ulike konvensjoner, flere mente at dette allerede var inkorporert i norsk lovverk, tekniske standarder og lignende, og at de derfor ikke trengte å komplisere.

En hovedutfordring når det skal legges retningslinjer for hvordan fylkesmannsembetene og kommunene skal arbeide med å implementere CRPD blir å legge føringer for hvem som skal ha hvilket ansvar og hvilken grad av kjennskap til detaljene i konvensjonen.

---

² NOU 2016:17 På lik linje: Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemning.

HOLDNING TIL EGEN KOMPETANSE OG KOMPETANSEHEVINGSTILTAK

(...) om det var mer regelmessige opplæringer ville det være bevisstgjørende, sikre at vi fikk mer likebehandling, får med alt.

Det er gjennomgående stor interesse for deltakelse i ulike kompetansehevende tiltak, men det må oppleves som målrettet og nyttig. Informantene våre uttrykker i stor grad at de har tillit til egen og kollegaenes kompetanse og fagkunnskap, og er klare på hva de etterspør.

Men jeg ser jo det at vi må fylle på med kunnskap hele tiden. Det kommer nye folk, og folk glemmer.

I de store kommunene er det særlig de overordnede føringene og retningslinjer for samarbeid på tvers av etater og avdelinger som etterlyses. I mindre kommuner er det også felles kompetanseheving og rutiner for samhandling internt i organisasjonen som etterspørres, men i tillegg nevnes det ønske om deltakelse i større faglige nettverk i regionen, særlig for de som har lite spesifikt fagmiljø lokalt.

OPPSUMMERING

På spørsmål om hvordan kommunen arbeidet med nedsatt funksjonsevne var det noen hovedområder som utpekte seg:

- Universell utforming, bygg og uteområder, tilgjengelighet, primært i byggeprosess og tilpassing av eksisterende bygg.
- Tjenestefokus: sikre like offentlige tjenester til brukere. Dette finner vi særlig i helse og sosial, skole og utdanning.
- Medvirkning, herunder hvordan Rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne fungerer i praksis, og hvilke saker de får til behandling.

Generelt er inntrykket vi får at kommunene synes det gjøres godt arbeid på feltet, og at de er inne i en god utvikling hvor rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne ivaretas godt på lokalt nivå. Det etterspørres likevel tydelige føringer for å sikre likeverdige tjenester slik at samfunnet kan tilrettelegges for full deltakelse.

CRPD er lite kjent, særlig i bredden i kommunal organisasjon, men våre informanter mener det kan være et nyttig verktøy i deres faglige utførelse og ikke minst i å skape helhetlig innsats i kommunal sektor.

3. FYLKESMANNEN

For å forstå omfanget av hvorvidt og i hvilken grad CRPD brukes i arbeidet innen området nedsatt funksjonsevne ute i de ulike regionene, har det vært nødvendig å gjøre en kunnskapsinnhenting basert på erfaringer i fylkesmannsembetene. Dette kapitlet starter innledningsvis med hvordan det jobbes med nedsatt funksjonsevne i embetene, og hva de ansatte mener vektlegges i fylket. Videre er det kartlagt hvilke områder embetene mener det må jobbes mer med. I dette kapitlet vil dataen delvis belyses ved hjelp av figurer. I figurene framkommer fylkesmannens veilednings- og tilsynsansvar, og i hvilken grad fylkesmannen bruker CRPD i dette arbeidet. Studien belyser også om informantene mener det arbeides med CRPD i Fylkesmannens region, og innen hvilke områder av arbeidet med nedsatt funksjonsevne konvensjonen framheves. Avslutningsvis gis en innsikt i Fylkesmennenes refleksjoner rundt implementering av CRPD. Hva de mener vil være suksesskriterier for en implementering samt hvilke rettigheter i konvensjonen embetene mener vil være viktig å ha særlig fokus på ved videre arbeid med å implementere CRPD i fylkene.

HVORDAN JOBBER DET MED NEDSATT FUNKSJONSEVNE I FYLKESMANNSEMBETENE?

Flere av informantene i studien sier at det først og fremst arbeides med å bidra til like rettigheter og muligheter for alle som bor i det enkelte fylket. Dette skjer delvis ved å komme med uttalelser til kommunale planer, der det vektlegges inkludering og brukermedvirkning i planprosessene. En informant sier blant annet at:

Fylkesmannen jobbar også for å sikre universell utforming gjennom innspel til planarbeid.

Flere ansatte mener blant annet at det også gis rettleiding og støtte til rett bruk av individuell plan og kvalifiseringsprogrammet for å gi gode tjenester til mennesker med sammensatte behov og nedsatt funksjonsevne. Embetene forteller at klagesaksbehandling, tilsyn, universell utforming og boligtilskudd er deres ansvarsområde, dette er gjennomgående i undersøkelsen. Kartleggingen viser at informantene mener at nedsatt funksjonsevne ikke har et eget oppdrag i embetene, men at fylkesmannen som arbeidsgiver og i sin veilederrolle overfor kommunen jobber aktivt med for å fremme likestilling og hindre diskriminering via Likestillings- og diskrimineringsloven. En ansatt i fylkesmannsembetet sier dette

Det er kommunene som har ansvaret for nedsatt funksjonsevne, og de arbeider forskjellig etter hva som er deres utfordringer.

Flere av informantene mener det eksisterer en betydelig forskjell på tilbud, tilrettelegging og håndtering av utfordringer for mennesker med nedsatt funksjonsevne basert på innbyggertall. På den ene siden mener to av informantene at små kommuner tar mer eierskap til utfordringene, samt at tilnærmingen er mer mellommenneskelig. Samtidig hevder de at det i de større kommunene er bedre tilgang på et større faglig miljø.

For profesjonell hjelp kan det være bedre å få tilgang på et større faglig miljø.

HOVEDFOKUS INNEN OMRÅDET NEDSATT FUNKSJONSEVNE

Informantene i studien viser til at embetenes fokus er fysisk funksjonsnedsettelse, også innen universell utforming og tilgjengelige uteområder.

Å kunne være i det offentlige rom er jo en del av det sosiale, en likeverdig del av et samfunn. Viktig at det er på plass. Festivaltilgjengelighet. Tips til fylkeskommunen. [X-festivalen] har forsøkt, i alle fall.

Et fåtall av informantene påpeker også arbeidet som gjøres i embetene for avdekking og forebygging av tvang.

Fylkesmannen har eit kontinuerleg fagleg fokus på avdekking og førebygging av tvang i helse- og omsorgstenestene. Målgruppene for dette arbeidet er særleg funksjonshemma og personar med alvorlege psykiske lidingar.

Kartleggingen viser at det er et stort fokus på barn og pårørende. Barnekonvensjonen nevnes av flertallet av informantene og brukes eksplisitt når det er snakk om pårørende og barn med nedsatt funksjonsevne.

Vi skal ha et spesielt fokus på barn uansett tema det er snakk om.

Barnekonvensjonen kan brukes som vei inn for rettighetene til de med nedsatt funksjonsevne. En kan se de to konvensjonene i sammenheng med hverandre.

Dette tyder på at konvensjonene her sees som en mulighet for å fremme rettigheter innen saker der det er nødvendig. Fordi dette trekkes fram, ser vi at behovet for konvensjonene er der.

De ansatte nevner at det også er fokus på lavterskeltilbud og inkludering når det gjelder fritidsaktiviteter. Dette går delvis inn under konvensjonens mål om å sikre de sosiale og kulturelle rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Flere av informantene påpeker også rettsikkerhetsoppgaver som vesentlig del av fylkesmannens oppgave.

HVA MANGLER?

Flere embeter trekker fram at de kan fokusere mer på at samfunnsskapt barrierer fjernes, også der brukergrupper har utfordringer knyttet til kognitiv svikt, psykisk uhelse og rus.

...det er en bevissthet om at disse gruppene kan ha vansker med å orientere seg i en stadig mer digitalisert hverdag.

Innunder dette trekker også informantene fram ønsket om økt fokus på tilgang og inkludering på arbeidsmarkedet som vesentlige. En fylkesmann sier også

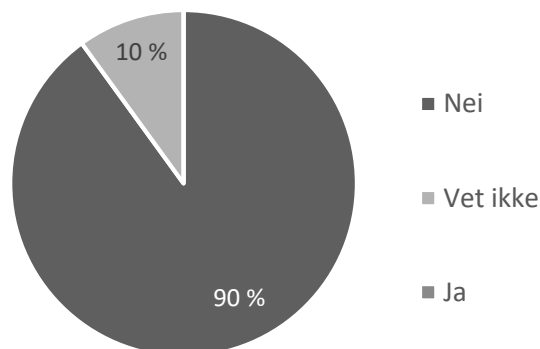
Deltakelse i fritidsaktiviteter og kulturliv kunne kanskje blitt gjort mer med, men mye som gjøres er bra.

KJENNSKAP TIL CRPD

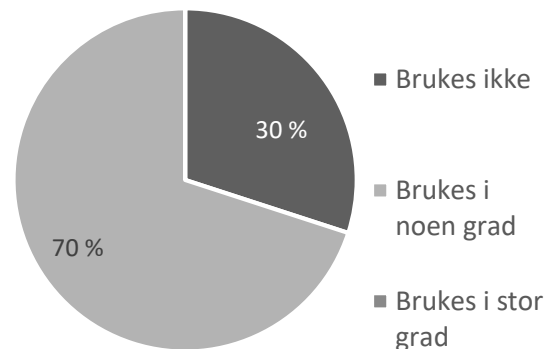
Det helhetlige bildet fra kartleggingen er at et mindretall av informantene har god kjennskap til FN konvensjonen CRPD. Et embete sier

Konvensjonen ligger til grunn for embetets måte å forstå nedsatt funksjonsevne.

Som det framkommer i figur 1, var det ikke noe oppmerksomhet rundt ratifiseringen av CRPD i 2013. Flertallet av informantene legger til grunn at kravene er ivaretatt i norsk lovgivning. Det er altså disse lovkravene som brukes når embetene er ute og veileder.

Figur 1: CRPD ble ratifisert av Norge i 2013, var det oppmerksomhet om det på din arbeidsplass da det skjedde?

Figur 2 I hvilken grad bruker fylkesmannen CRPD i deres veiledning ovenfor kommunene?

CRPD brukes i liten grad direkte i veiledning ovenfor kommunen. En ansatt forteller:

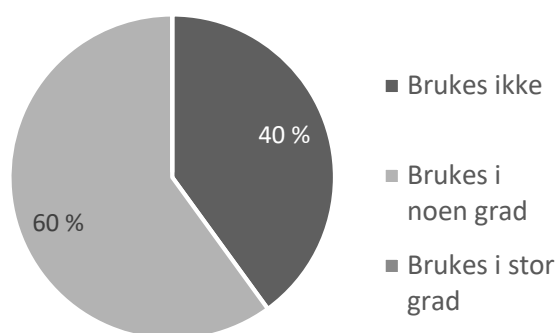
Vi holder ikke konvensjonen høyt når vi er ute og veileder... Aldri fått en telefon der noen ber om veiledning på dette.

Flere av informantene sier at det heller er fokus på rettighetene innen andre lovgivninger. Undersøkelsen viser at dersom det er et mål om at konvensjonen og dens mål skal være kjent blant kommuneansatte, må det gjøres gjennom oppdrag fra Bufdir. Konvensjonen brukes ikke direkte, men det gis ukentlig råd til kommunene. Enten det er til enkeltpersoner, pårørende eller ansatte som tar kontakt, særlig overfor personer med utviklingshemming.

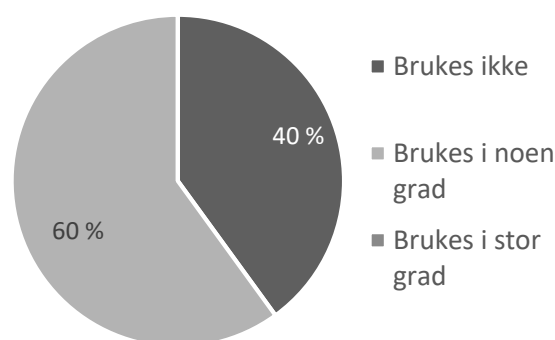
Konvensjonen brukes mest til å begrunne rettigheter som ikke er forstått eller akseptert i kommunale virksomheter. CRPD brukes i noen grad i arbeidet ovenfor kommunene. En informant sier:

Både rettsikkerhet og tilsyn kommer klart innenfor det som er nedfelt i CRPD. Også tvangsregelverk, at ulike grupper mottar tilstrekkelige hjelpetjenester, uten tvang.

Informantene sier at dersom det henvises til konvensjonen er det særlig de ulike rådene for mennesker med nedsatt funksjonsevne som trekker den fram. Det er likevel ikke forutsatt at det er et jevnt og selvsagt samarbeid mellom rådene og embetene. I mindre kommuner slås ofte rådene for nedsatt funksjonsnedsettelse og eldre råd sammen. Konvensjonen brukes i noen grader i klagebehandlingssaker, dette går likevel mest på rettsikkerheten.

Figur 3: I hvilken grad bruker fylkesmannen CRPD i deres tilsyn med kommunene?

Figur 4 I hvilken grad bruker fylkesmannen CRPD i klagebehandling?

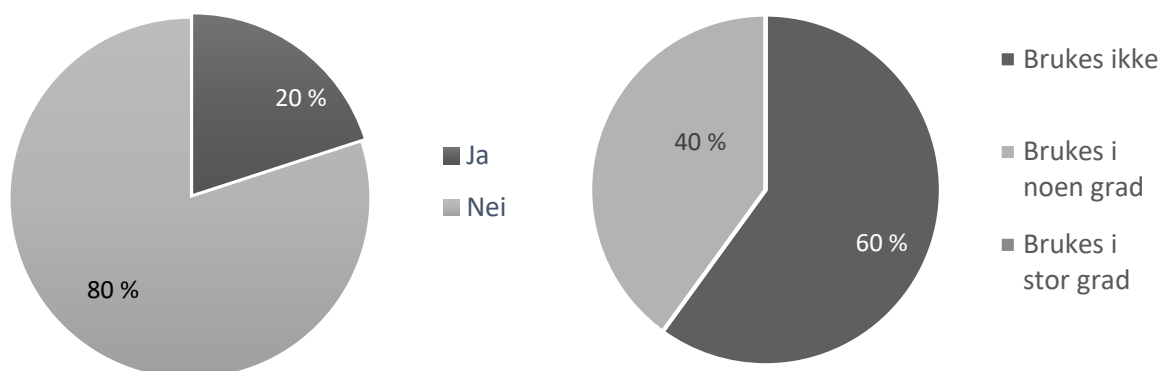
EMBETENES OPPLEVELSE AV KOMMUNENES KJENNSKAP TIL CRPD

Embetene mener det i liten grad er kunnskap om hvorvidt kommunene har kjennskap til CRPD, utenom at det i noen grad jobbes med temaene innen feltet nedsatt funksjonsevne. Konkrete eksempler er blant annet planleggingsprosesser vedrørende bygg av ny skole.

Jeg opplever at [kommunene] jobber med temaene i konvensjonen uten at de har et bevisst forhold til ordlyden i CRPD.

Flere av informantene forteller også at ressursgrupper og fagnettverk for tjenesteytere som jobber med personer med utviklingshemming, bruker konvensjonen som grunnlag for utviklingsarbeidet. På grunn av undersøkelsens begrensede omfang har det ikke latt seg gjøre å gå mer i dybden. Dette er noe informantene mener er nødvendig for videre kartlegging og implementering av kommunenes bevissthet rundt konvensjonen.

Flertallet av informantene kan komme med konkrete eksempler på områder der kommunene har utvist en økt bevissthet om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne. Universell utforming utmerker seg som en fellesnevner i svarene. I tillegg nevnes arbeid og sysselsetting som et vesentlig bevissthets- og fokusområde i flere av kommunene.

Figur 5: Opplever du at kommunene har kjennskap til CRPD? Figur 6: I hvilken grad opplever du at kommunene bruker CRPD i sitt arbeid med nedsatt funksjonsevne?

VIKTIGE SUKSESSKRITERIER FOR Å IMPLEMENTERE CRPD

Som nevnt tidligere påpeker informantene at Fylkesmannen kan spille en større rolle om de hadde fått oppdraget eksplisitt. En informant sier eksplisitt dette som kriterie for å implementere CRPD:

Engasjement og ansvars plassering i statleg, fylkeskommunal og kommunal administrasjon.

En annen informant sier også:

Det ses som helt nødvendig å jobbe på alle nivåer for å implementere en forståelse av likeverd og rett til positiv diskriminering. Det må være en administrativ og politisk forankring.

I tillegg stiller én ansatt spørsmålsteget ved virkningen av et nasjonalt løft, i sammenheng med at de eksisterende lovene og den generelle nasjonale politikken. Helt konkret kan det settes målbare mål på prioriterte områder og etterspørres resultater. Påfølgende mener informantene at det blir viktig å ansvarliggjøre utøverne. Som en del av dette arbeidet må det samarbeides med og gis støtte til brukerorganisasjoner. Videre framheves også betydningen av en synliggjøring av mennesker med funksjonsnedsettelse i arbeidet mot mobbing og ensomhet, vold i nære relasjoner og forebygging av tvang, samt arbeid for inkludering og aktivitet for alle.

I spørsmål om hvilke rettigheter i FN-konvensjonen CRPD informantene mener vil være viktig å ha et særlig fokus på ved videre arbeid med implementering i kommunene, er det artikkel 8, 19, 24, 27 og 29 som nevnes konkret. Det oppsummerer svarene fra undersøkelsen med at tilgang på arbeid og sysselsetting, samt utdanning må jobbes videre med og begrunnes i rettighets- og deltakelsestankegangen framfor et hovedfokus på tjenester.

Fokus på rett til et selvstendig liv og politisk deltakelse kan ses i sammenheng med hva informantene mener er suksesskriterier ved implementering av CRPD i kommunene. Dette kan forklares med ønsket om at konvensjonen skal bli jobbet med på alle nivåer i kommunen.

Barnekonvensjonen trekkes fram som en parallell til CRPD, hvor de blant annet er forpliktet til å bruke den i klagesaker på enkeltelever. En informant sier,

Slik blir det jo, får vi pålegg så følger vi dem.

Flere av informantene mener at konvensjonen kan brukes på samme måte som Barnekonvensjonen. Blant annet sier en informant at i arbeidet overfor kommunene jobbes det med at de skal ha et enda mer bevisst forhold til barnekonvensjonen i sitt arbeid.

Flere av informantene mener at det er personavhengig hvor mye CRPD vektlegges og at intern samordning er en utfordring. En ansatt i embetet sier:

Vi har ulike tilnærminger blant fylkesmannsembetene.

En annen sier

Vi har oppdrag om å samkjøre generelt.

OPPSUMMERING

- Alle embetene mener CRPD må komme som et eget oppdrag fra Bufdir om dette skal implementeres i Fylkesmannens ansvarsområder.
- Flertallet av informantene mener at de ikke er i mål med å ivareta rettighetene og tjenestene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Likevel hevdes det at konvensjonen er ivaretatt i det norske lovverk og blir fulgt opp overordnet politisk.

4. DOKUMENTANALYSE KOMMUNALE STYRINGSDOKUMENT

I dette kapittelet presenteres en analyse av 12 kommunale styringsdokument fra seks forskjellige kommuner i ulike deler landet. På hvilken måte er rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne ivaretatt i kommunale planstrategier og kommuneplanens samfunnsdel?

UTVALG

Vi har gjennomgått seks kommunale planstrategier og kommuneplanens samfunnsdel i de samme kommunene.

Følgende 12 dokumenter er analysert:

- Planstrategi Birkenes kommune 2016-2020
- Kommuneplanens samfunnsdel, Birkenes kommune 2015-2027
- Kommunal planstrategi for 2016-2019, Gausdal kommune
- Gausdal kommune inn mot 2026, kommuneplanens samfunnsdel
- Planstrategi for Hamar kommune 2016-2019
- Kommuneplan 2018-2030, Samfunnsdel med langsiktig arealstrategi, Hamar (høringsdokument)
- Kommunal planstrategi 2016-2019, Kristiansand kommune
- Kristiansand mot 2030, kommuneplanens samfunnsdel 2017-2030
- Planstrategi 2016-2019, Narvik kommune
- Samfunnsdel, Kommuneplan 2013-2025, Narvik kommune
- Planstrategi for Steigen kommune 2012-2015
- Strategisk kommuneplan for Steigen 2006-2016

Fem av kommunene har gjeldende kommuneplan og planstrategi. En av kommunene har ikke det. For en kommune er høringsutkast til kommuneplanens samfunnsdel tatt med i analysen.

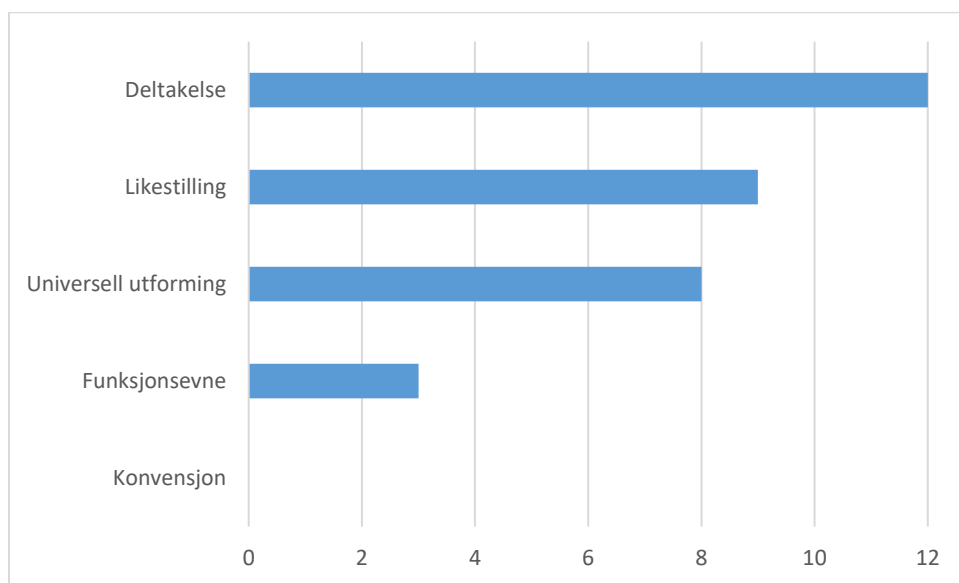
I alle intervju har vi bedt kommunene om å ettersende andre relevante dokument som vi i utgangspunktet ønsket å innlemme i dokumentanalysen. Ingen av kommunene har fulgt opp til tross for lovnader om å ettersende dokumentasjon.

METODE

Dokumentanalysen har vært gjennomført som et ordsøk på sentrale søkeord. Videre er setninger og avsnitt der ordene er representert, markert og skrevet inn i en tabell for hvert dokument. Vi vil først presentere en oppsummering av analysen. Tabellene med utfyllende tekst og resultat fra ordsøk for hvert dokument ligger som vedlegg A.. Kommunetabellene presenteres i alfabetisk rekkefølge.

FUNN

Figur 7 viser en oppsummering over antall kommunale styringsdokument med treff på søkeordene. Deltakelse er eneste tema som er omtalt i alle de kommunale styringsdokumentene vi har analysert. Likestilling er nevnt i ni av de 12 dokumentene. CRPD og konvensjon er ikke nevnt i noen av de kommunale styringsdokumentene. Åtte dokument inneholder beskrivelser om universell utforming. Søkeord som omhandler funksjonsevne er bare nevnt i tre av styringsdokumentene.

Figur 7: Antall kommunale styringsdokument med treff på søkeord

Ser vi nærmere på resultatene av ordsøk, ser vi at det varierer veldig fra kommune til kommune hvor mange søkeord som er representert i styringsdokumentene og på hvilken måte ordene er brukt. Figur 8 viser fullstendig resultat av dokumentanalysen, der kommunene er sortert alfabetisk, og dokumentene sortert slik at kommunal planstrategi kommer før kommuneplanens samfunnsdel, da det er i planstrategien kommunen bestemmer om kommuneplanen skal rullere eller ikke.

De to styringsdokumentene med færrest treff på søkeord er det bare 2 eller 3 treff. Det er planstrategien til Gausdal kommune og kommuneplanens samfunnsdel i Steigen. I de planene er bare deltakelse og likestilling omtalt. De tre dokumentene med flest treff på søkeord er kommuneplanens samfunnsdel i Birkenes, Hamar og Narvik kommuner, med rundt 20 treff på søkeordene.

I tillegg til antall treff på søkeord, er det verdt å merke seg at selv med mange treff, er ikke alle tema for søkeordene omhandla. For eksempel er det 15 treff for søkeord i planstrategien til Hamar kommune, men alle omhandler deltakelse. Motsatt finner vi planstrategien til Narvik, som bare har seks treff, men der fire av de fem temaene er omtalt.

Tema/ Plan	Birkenes		Gausdal		Hamar		Kristiansand		Narvik		Steigen	
	Plan-strategi	Kommune planens	Plan-strategi	Kommune planens	Plan-strategi	Kommune planens	Plan-strategi	Kommune planens	Plan-strategi	Kommune planens	Plan-strategi	Kommune planens
Likestilling	3	6	0	0	0	1	4	5	1	2	1	2
Deltakelse	5	7	2	13	15	19	4	14	1	8	1	1
Funksjonsevne	0	0	0	0	0	0	2	0	1	0	1	0
Universell utforming	1	7	0	3	0	3	2	0	3	2	2	0
Konvensjon	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SUM	9	20	2	16	15	23	12	19	6	12	5	3

Figur 8: Antall treff på søkeord i de kommunale styringsdokumentene.

Funksjonsevne

Funksjonsevne er nevnt i tre kommunale planstrategier. I planstrategien for Narvik kommune løftes funksjonsevne til å handle om noe som er viktig å tilrettelegge for på lik linje med barn, unge og eldre for å bærekraftig utvikling:

By- og tettstedsutvikling skal være med på å gi mulighet for sosialt og fysisk utfoldelse, rikt kulturliv og samfunnsdeltakelse for alle befolkningsgrupper. Å legge til rette for barn, unge, eldre og personer med nedsatt funksjonsevne er viktig for å sikre den bærekraftige utviklingen. Universell utforming er en langsiktig nasjonal strategi for å bidra til å gjøre samfunnet tilgjengelig for alle og forhindre diskriminering. (Kommunal planstrategi Narvik kommune, s. 3)

I Kristiansand er det omtale av en plan for mennesker med *kognitiv funksjonsnedsettelse* (Kommunal planstrategi, Kristiansand kommune, s. 16 og 18). I kommunal planstrategi for Steigen kommune er funksjonsevne nevnt med referanse til loverket:

Plan- og bygningsloven samt diskrimineringsloven stiller nye krav til tilrettelegging av private og offentlige bygg og funksjoner slik at alle kan bruke dem uavhengig av funksjonsevne. (Kommunal planstrategi, Steigen kommune, s. 10)

Universell utforming

Universell utforming nevnes i 2/3 av dokumentene som er analysert, men på hvilken måte varierer. I flere dokument er det bare henvisning til lovtekst eller nasjonale retningslinjer om universell utforming (Kommuneplanens samfunnsdel Birkenes kommune, s. 9, Kommunal planstrategi Steigen kommune, s. 10).

I andre styringsdokument er det en langt bredere tilnærming, der universell utforming sees i forhold til bærekraftig arealpolitikk, slik det gjøres i kommuneplanens samfunnsdel i Narvik kommune:

Grønne lunger inn i mellom boligbebyggelse, butikker, skoler, nærturområder og viktige servicefunksjoner skal sikres gjennom arealplanen. Disse områdene skal i størst mulig grad ha universell utforming, og være tilgjengelig for allmenheten for møtepunkter, lek og rekreasjon. (s. 24)

Universell utforming handler også om at digitale løsninger og kommunikasjon skal være tilgjengelig for alle:

Fysiske omgivelser, digitale løsninger og kommunikasjon er universelt utformet og tilgjengelig for alle. (Kommuneplanens samfunnsdel i Hamar, s. 14)

Videre kan universell utforming og tilrettelegging også handle om tilrettelegging av tjenester slik at alle kan få like god undervisning:

Det er viktig at utdanningssektoren lykkes med å tilrettelegge opplæringen slik at alle barn og unge kan få like gode muligheter til å lære og oppleve mestring. (Kommuneplanens samfunnsdel, Gausdal kommune, s. 8)

To kommunale planstrategier og to samfunnsdeler til kommuneplanen mangler formuleringer om universell utforming og tilrettelegging.

Likestilling

Likestilling er omtalt i 9 av styringsdokumentene. I denne analysen er det dokumenter til kommuner i sør og nord som i størst grad beskriver likestilling og likeverd. Likestilling handler i dokumentene om visjoner om å bli en foregangskommune om likestilling, likeverdig tjenestetilbud, eller henvisning til lovtekster og i noen tilfeller personalsituasjon i kommunen.

I førerretet for likestilling, inkludering og mangfoldsarbeid og arbeid mot utenforskap finner vi Kristiansand kommune, som har som visjon å bli en inkluderende storby:

Kristiansand er foregangskommune for likestilling, inkludering og mangfold og utenforskap skal motvirkes på alle arenaer. (Kommuneplanens samfunnsdel, Kristiansand kommune, s. 3)

I Birkenes er likestillingsarbeidet retta mot å gi likeverdig tjenestetilbud. Det er likevel verdt å merke seg at nedsatt funksjonsevne ikke er inkludert blant de som nevnes i kommuneplanens samfunnsdel:

Det er bred enighet om at befolkningen skal gis et likeverdig tjenestetilbud uavhengig av bosted, kjønn, etnisk og sosial bakgrunn og økonomisk evne. (Kommuneplanens samfunnsdel, Birkenes kommune, s. 14)

Deltakelse

Deltakelse, medvirkning, inkludering og integrering er nevnt i alle de kommunale styringsdokumentene. Til en viss grad handler deltakelse om medvirkning i kommunal planlegging og bevisstheten om å *Arbeide for å øke deltakelse i demokratiske prosesser* slik Narvik kommune beskriver i sin kommuneplan (s.25). Men deltakelse slik vi har forstått det i denne kartleggingen, handler deltakelse også om å være inkludert i kommunesamfunnet.

Gausdal kommune er i sin kommuneplan opptatt av å skape gode og inkluderende møteplasser slik at kommunen kan være et godt sted å vokse opp:

Barn, ungdom og deres foresatte er opptatt av å ta vare på og skape gode inkluderende møteplasser og et bredt spekter av aktiviteter i bygda. (Kommuneplanens samfunnsdel, Gausdal kommune, s. 8)

Hamar tar mål av seg å bli en av landets beste kommuner for barn og ungdom, og er derfor opptatt av å skape tilhørighet og gi barn og unge ulike muligheter uavhengig av bakgrunnen deres:

Vi vil inkludere og skape tilhørighet ved å gi barn og unge like muligheter, uansett hvilken bakgrunn de har. Vi vil derfor at alle barn og unge skal ha mulighet til å delta i aktiviteter og oppleve mestring. (Kommuneplanens samfunnsdel, Hamar kommune, s. 12)

Samtidig er kommunen også opptatt hva mangel på inkludering kan føre med seg, og knytter manglende tilknytning opp mot satsing på folkehelse generelt. Det kan også ha betydning for personer med nedsatt funksjonsevne.

Dårlige levekår bidrar til å svekke sosial inkludering og forsterker risikoen for framtidig sosial eksklusjon. (Kommunal planstrategi, Hamar kommune, s. 10)

Konvensjon

Konvensjon eller CRPD er ikke omhandla i noen av de kommunale styringsdokumentene.

OPPSUMMERING

CRPD og rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne er i liten grad ivaretatt i de kommunale styringsdokumentene. Likevel, flere dokument har gode beskrivelser av likeverdige tjenester, likestilling og inkludering for alle, uten at personer med nedsatt funksjonsevne er nevnt eksplisitt.

5. DOKUMENTANALYSE FYLKESMENNENES STYRINGSDOKUMENT

For å få bakgrunnsinformasjon om fylkesmennenes arbeid med rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne har vi foretatt en dokumentanalyse av sentrale styringsdokument.

Tabellene med utvidet tekstresultat fra ordsøk for hvert dokument ligger som vedlegg B.

UTVALG

Følgende dokument er analysert:

- Virksomhets- og økonomiinstruks 2018 (VØI)
- Tildelingsbrev 2018
- Tildelingsbrev 2016
- Årsrapport for Aust- og Vest-Agder 2016
- Årsrapport for Hedmark 2016
- Årsrapport for Nordland 2016

Formålet med VØI er at statlige midler som brukes og inntekter som oppnås er i samsvar med Stortingets vedtak og forutsetninger, at fastsatte mål og resultatkrav oppnås, at statlige midler brukes effektivt og at statens materielle verdier forvaltes på en forsvarlig måte.

Etatsstyringen skjer hovedsakelig gjennom tildelingsbrevet og oppfølgingen og rapporteringen på dette. I tildelingsbrevet formidles og presiseres de mål og resultater departementene forventer som følge av Stortingets vedtak og forutsetninger. Tildelingsbrevet inneholder bevilgninger som stilles til disposisjon, samt en oversikt over embetets budsjettildelinger og fullmakter i budsjettåret.

Årsrapporten fra fylkesmannen utarbeides i overensstemmelse med de krav som stilles i tildelingsbrevet og skal gi et dekkende bilde av embetets resultater. Vi har derfor tatt med både tildelingsbrev for 2016 og tre årsrapporter fra samme år, i tillegg til de siste tilgjengelige tildelingsbrev og VØI. Alle dokumentene er lastet ned fra <https://styringsportalen.fylkesmannen.no>

FUNN

Vi har gjort en oppsummering over antall sentrale styringsdokument med treff på søkeordene. Alle tema er godt representert i styringsdokumentene. Søkeord som «likestilling», «deltakelse», «funksjonsevne» og «universell utforming» er nevnt i alle de seks analyserte styringsdokumentene. «Konvensjon» er nevnt i fem av de seks dokumentene.

I figur 9 vises antall treff i de ulike dokumentene.

Tema/ dokument	VØI	Tildeling 2018	Tildeling 2016	Årsrapport Aust- og Vest- Agder 2016	Årsrapport Hedmark 2016	Årsrapport Nordland 2016
Likestilling	18	4	6	21	11	15
Deltakelse	3	6	2	1	1	3
Funksjonsevne	6	3	4	4	3	5
Universell utforming	7	1	3	5	3	4
Konvensjon	3	1	0	4	3	1
SUM	37	15	15	34	21	28

Figur 9: Antall treff på søkeord i de sentrale styringsdokumentene.

Funksjonsevne

Søkeord om funksjonsevne er nevnt fra tre til seks ganger i alle styringsdokumentene. Omtalen varierer fra overordnet bevissthet og henvisning til likestillings- og diskrimineringsloven til rettigheter til personer med psykisk utviklingshemming (VØI, s. 8 og 67-68). I tildelingsbrevene handler funksjonsevne om hvordan tilbud til voldsutsatte personer med nedsatt funksjonsevne er utforma.

Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder svarer i årsrapporten at «Alle botiltakene er tilrettelagt for funksjonshemmede» (s. 44) mens Hedmark ikke har skaffet seg oversikt over dette i 2016 (s. 46) og Nordland vil innhente og vurdere status i 2017 (s. 36).

Ut over det er søkeord om funksjonsevne omtalt knyttet til tvang overfor personer med psykisk utviklingshemming, der fylkesmannen har krav på at 100 prosent av vedtakene om tvang skal være overprøvd i løpet av tre måneder. I Nordland er andelen 94% overprøving i løpet av 3 måneder (s. 31), mens 80% av vedtakene er behandlet i løpet av en måned i Hedmark. Variasjon i saksbehandlingstida skyldes variasjon i kommunenes saksbehandlingsarbeid eller kvalitet på området (s. 39).

Konvensjon

Ingen av de sentrale styringsdokumentene nevner CRPD eller fylkesmenns arbeid for å oppfylle FN-konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne.

I fem av dokumentene er barnekonvensjonen tatt med, der fylkesmennene blant annet har arrangert fagdager, (Årsrapport Hedmark 2016, s. 58) barns rett til medvirkning (Årsrapport Aust- og Vest-Agder 2016, s. 29) eller som i Nordland der kommunenes arbeid med barnekonvensjonen er sentralt i deres «på tvers-forum» (Årsrapport Nordland 2016, s. 37).

I tillegg til barnekonvensjonen, nevnes internasjonale konvensjoner knyttet til den grenseoverskridende reindriften (VØI 2018, s. 27)³.

³ Dette er ikke tatt med i tabellen over treff på søkeord, da det ikke er etterspurt konvensjon slik barnekonvensjonen er, og ikke relevant for rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne.

Universell utforming

Alle dokumentene omhandler universell utforming. I all hovedsak knyttes det til veiledning av kommuner, innspill til kommuneplaner som mangler universell utforming eller opplæring av politikere og andre. Videre omhandles universell utforming knytta til plan- og byggesaker og arealplanarbeid. Riktignok blir universell utforming nevnt i tilknytning til arbeid for bedre helse, omsorg og folkehelse (Årsrapport Aust- og Vest-Agder 2016, s 12 og 21), men det er ingen beskrivelser av hvordan universell utforming av tjenester kan implementeres slik det etterspørres i årets VØI (s. 10).

Likestilling - Regionale forskjeller

Likestilling er det tema som i størst grad varierer i representasjon i de ulike styringsdokumentene. Tildelingsbrevene for 2016 og 2018 er relativt like, og henviser til likestillingsredegjørelser, tolking i offentlig sektor, og en bestilling til fylkesmannen om å gi en kort omtale av embetets arbeid med å fremme likestilling. Det er langt flere treff i VØI. I tillegg til likestilling som angår personalbehandling, er også de overordna føringene fra likestillings- og diskrimineringsloven tatt med.

Viktigst er likevel punktet 5.1.1.2 i VØI hvor Fylkesmannen skal fremme likestilling på alle områder de har lovpålagt ansvar for, og skal i tillegg være en pådriver for at kommunene arbeider aktivt for å fremme likestilling på alle diskrimineringsgrunnlagene. I tillegg skal fylkesmannen spre likestillingsstatistikk og kunnskap om å integrere likestilling.

Som offentlig myndighet skal fylkesmannen fremme likestilling knyttet bl.a. til kjønn, etnisitet, religion, funksjonsnedsettelse og seksuell orientering på de områder fylkesmannen har lovpålagt ansvar for. Fylkesmannen skal være en pådriver for at kommunene arbeider aktivt for å fremme likestilling knyttet til ulike diskrimineringsgrunnlag i aktuell lovgivning. Spre kunnskap om likestillingsintegring, statistikk, tilskuddsordninger m.m. som er publisert på Bufdir.no. (Virksomhets- og økonomiinstruks 2018 s.11)

Tilsvarende formulering er ikke nevnt i selve tildelingsbrevet, og det er derfor usikkert hvordan fylkesmannen skal rapportere på dette.

Når vi ser på årsrapporten fra de tre fylkesmannsembetene som har vært gjenstand for vår dokumentanalyse, finner vi tydelige regionale forskjeller. Der fylkesmannen skal rapportere på embetes arbeid for å fremme likestilling knytta til de ulike diskrimineringsgrunnlagene er fylkesmannen i Hedmark tydelige på at arbeidet ikke har vært prioritert (Årsrapport Hedmark 2016, s. 48). Rapportering for øvrig på likestilling omhandler bare personal.

I Agder er det en annen tilnærming. Der er likestilling eget punkt i dialogen med kommunene, og målsettinger fra Regional plan for likestilling, inkludering og mangfold på Agder legges til grunn for arbeidet» (s. 45-46). I tillegg er det en egen likestillingsgruppe etablert ved embetet (s. 72) og deltakelse i pilotprosjektet «Likestilt Arbeidsliv» med sikte på sertifiseringsordning for virksomheter (s. 46). Dette arbeidet gir resultater, både med tre ganger så mange treff på søkeord, og som fylkesmannen selv rapporterer: «vi har forbedret oss på likestilling» (s. 74).

Årsrapporten for Nordland har også redegjøring for likestilling knytta til personalsituasjonen i embetet, men har i tillegg beskrivelser knytta til likestilling i arbeidsgruppe for kommuneplanarbeid (s. 37) og likestilling og likeverdarbeid i barnehagen (s. 47).

Deltakelse

Deltakelse handler i stor grad om fylkesmannens medvirkning i kommunale planer og brukermedvirkning i tjenesteyting, blant annet innen rus- og helsefeltet. De mest relevante omtalene av deltakelse, medvirkning og inkludering omhandler kvalifiseringsprogram og arbeidsintegrering. Det er ikke eksplisitt omtale av målgruppen for denne kartleggingen, men det er heller ikke beskrivelser av at de ikke er inkludert.

OPPSUMMERING

CRPD og rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne er i svært liten grad inkludert i de sentrale styringsdokumentene. Det er ikke omhandla i fylkesmennes årsrapporter, men det er heller ikke etterspurt i tildelingsbrev eller i virksomhets- og økonomiinstruksen. Dette til tross for at CRPD ble ratifisert i Norge i 2013.

6. FORSLAG TIL GODE GREP OG TILTAK

STATENS ANSVAR I IMPLEMENTERINGEN AV CRPD

- Staten må bidra til økt fokus og kunnskap omkring CRPD

I kapittel 3 om fylkesmannsembetene kom det frem at flere fylkesmenn mener artikkel 8 i konvensjonen er en artikkel det bør fokusere mer på. Artikkel 8 handler om bevisstgjøring, og er spesielt rettet mot statens ansvar for å øke bevisstheten og kunnskapen omkring konvensjonen, øke kunnskap om feltet generelt og jobbe med å overkomme fordommer. Konvensjonen oppfordrer til at dette gjøres gjennom for eksempel kampanjer, undervisning og utdanning av fagpersonell. Det er tydelig at fylkesmannsrepresentantene i undersøkelsen ønsker mer trykk fra statens side for å kunne sette fokus på arbeid med konvensjonen og rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne.

- Se til arbeidet med barnekonvensjonen for å finne metoder for å implementere CRPD

Arbeidet som har vært gjort med barnekonvensjonen kan brukes som vei inn for å arbeide med implementeringen av CRPD, den helhetstenkingen og langsiktige tenkingen som har vært gjort her trekkes av flere fram som et godt eksempel.

- Utarbeide en god nettressurs og veiledere til alle aktører som har ansvar for å følge opp konvensjonen

Vi ser at det med fordel kan utarbeides veiledere beregnet på ulike nivåer og etater. En veileder for fylkesmenn, en for kommuner (gjerne med egne avsnitt til relevante etater), en for råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne og en for innbyggere. Dette vil gi Bufdir en mulighet til å tydeliggjøre ansvaret for å følge opp konvensjonen på hvert nivå og i hver etat, samt gi noen gode verktøy til hvordan konvensjonen best kan brukes av de ulike. Veilederne samt informasjon om konvensjonen, lovverk og aktuelle saker kan samles i en nettressurs som gjør det lett for alle å finne relevant informasjon. I tillegg vil en egen veileder for innbyggere kunne brukes av brukerorganisasjoner og andre som et verktøy for å spre bevissthet om konvensjonen og de rettigheter som konvensjonen skal sikre.

- Skape engasjement til implementering gjennom å ha resultatorienterte mål.

Flere av våre informanter på fylkesmannsnivå ønsker at staten skal sette klare målsettinger for å realisere konvensjonen. Det ble foreslått at staten bør sette helt konkrete og målbare mål på prioriterte områder i konvensjonen, og etterspørre resultater. Gjennom å konkretisere arbeidet for både fylkesmenn og kommuner kan staten sikre at konvensjonen blir brukt aktivt i alle ledd.

FYLKESMANNENS ROLLE I ARBEIDET MED Å IMPLEMENTERE CRPD

- Fylkesmannen må få i oppdrag å veilede på CRPD

Det viktigste suksesskriteriet for å implementere CRPD i kommunene er at fylkesmannen gjennom tildelingsbrevet gis i oppdrag å veilede kommunene i CRPD. Undersøkelsen viser at dersom det er et mål om at konvensjonen og dens mål skal være kjent blant kommuneansatte, og at Fylkesmannen skal ha en rolle i dette, må det gjøres som et klart oppdrag fra Bufdir.

- Fylkesmannen bør etterspørre konvensjonen mer spesifikt i kontakt med kommuner

Videre må fylkesmannen i tilsyn etterspørre kommunenes arbeid for å sikre at personer med nedsatt funksjonsevne har like muligheter til å realisere sine menneskerettigheter, slik hovedformålet i konvensjonen er.

- Etterspørre og veilede kommuner på hvordan CRPD kan inkluderes i kommunale planer og dokumenter

Kartleggingen viste at CRPD nesten ikke ble nevnt i kommunale planer og dokumenter. Kommuneplanene bør inkludere konvensjonen i mye større grad, for å sikre at rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne blir ivarettatt. I tillegg er det vesentlig at kommunene blir minnet på å ha bevissthet om likestilling, mangfold og likeverdige tjenester og etnisitet i planer og dokumenter. Fylkesmannen bør derfor få i oppdrag å etterspørre og veilede på CRPD i et bredt perspektiv når kommunene utvikler kommuneplaner.

- Arrangere fagdager for kommunal ledelse og fagteam

Når det gjelder kompetanseheving av ansatte i kommuner er fagdager veldig viktig, og fylkesmannen oppfattes som en selvsagt formidler av kunnskap og retningslinjer. Vi ser at det er et behov for kursing både for kommunal ledelse, hvor forankring i planer og dokumenter er sentralt, og kurs for ulike faggrupper hvor mer spesifikk kunnskap om konvensjonen som er relevant for fagområdet prioriteres. Konvensjonens fokus på helhetlig blikk og oversikt gjør at det må veiledes på flere nivå, både for lederne som skal ha helhetsansvaret og for de ansatte tjenesteutøverne som har sitt faglige ansvar.

- Tilrettelegging for faglige nettverk

Vår kartlegging viser at arbeidet som i dag gjøres i for stor grad er avhengig av enkeltpersoners kunnskap og interesse. Våre informanter på kommunenivå etterspør langsiktighet og jevnlig oppdateringer, og oppfatter Fylkesmannen som en trygg og pålitelig tilrettelegger for disse. Tilbudet med fagdager bør inneholde erfaringsutveksling og særlig de som representerer de mindre kommunene med små fagmiljø etterspør jevnlig samlinger i nettverk. Gjennom nettverkssamlinger gis de ansatte som jobber med tema et nettverk, mulighet for faglig oppdatering, inspirasjon og erfaringsutveksling.

KOMMUNENS ANSVAR I IMPLEMENTERING AV CRPD

- Sikre at kommunen leverer inkluderende tjenester til alle innbyggerne i kommunen

Som det påpekes i kapittel 2 om kommunenes arbeid med feltet nedsatt funksjonsevne, gjøres det mye godt arbeid rettet mot personer med nedsatt funksjonsevne i Norge, og det har gjort

det lenge før Norge ratifiserte konvensjonen. Det som derimot også kommer frem er at det arbeidet som gjøres er avhengig av enkeltpersoners kunnskap til feltet og konvensjonen. I «CRPD Training guide» som er utarbeidet av FN og ment som en hjelp til stater som ratifiserer konvensjonen, påpekes det at det er viktig at den tilretteleggingen som gjøres ute i kommunene må være i tråd med prinsippene i artikkel 3 i konvensjonen. Tjenestene som tilbys må være likeverdige, og sørge for inkludering og deltakelse for denne gruppen. Dette betyr for eksempel at tjenester som tilbys alle borgere skal være inkluderende også overfor mennesker med nedsatt funksjonsnedsettelse.

- Tydelig lederskap og klare ansvarsområder ble sett på som viktige faktorer for å sikre arbeidet med CRP

Kommunens koordinerende enhet må bestemme hvordan vi skal følge opp i kommunen. Fagdager er sikkert fint som en introduksjon, men det må jobbes med i kommunen, det må sikre oss at vi tar det med videre på en grei måte.

Det er i hverdagen jobben skjer, og flere av de som ble intervjuet påpekte at oppfølgingen etter en fagdager, og hvordan denne kunnskapen forankres i kommunen og brukes i praksis, er nøkkelen til implementering av CRPD. Det ble påpekt at tydelig lederskap med klare ansvarsområder sammen med tverrfaglige team for å sikre helhetlig arbeid med dette området vil kunne styrke arbeidet.

- Inkludere CRPD i kommunens planer og dokumenter

Kartleggingen viste at CRPD er lite inkludert i kommunens planer og dokumenter. Det er derfor behov for å sikre at planer er oppdatert på konvensjonen og de rettigheter den skal sikre.

- Kommunene bør legge til rette for tverrkommunale fagmiljø

Flere av våre informanter påpeker at fagmiljøet i små kommuner blir små. Ofte er de få som arbeider på feltet, og de etterspør et fagmiljø å diskutere og drøfte med. En løsning vil være å bruke fagdager hos fylkesmannen som utgangspunkt for å sette sammen nettverk på tvers av kommuner. Dette vil gi fagpersoner et større nettverk å støtte seg på og de får et innblikk i hvordan det gjøres i andre kommuner, noe som kan være til inspirasjon for eget arbeid og sikre en mer lik praksis på tvers av kommuner.

- Styrke rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne gjennom å synliggjøre rådet

Det kommer tydelig frem i kartleggingen at rådene bli inkludert i ulik grad i kommunene. Det er flere som melder tilbake om at rådet blir for usynlig og inkluderes for lite i saker som er relevant for rådet. En skolering opp mot rådet om CRPD vil sikre at rådet sitter med nødvendig kompetanse, men det er og nødvendig å se på hvordan man kan løfte frem rådet slik at det blir mer struktur i hvordan disse brukes. En måte kan være å oppfordre til mer direkte kontakt mellom råd og ulike etater i kommunen. Ved å invitere inn etater og avdelinger til å snakke på rådets møter, og oppfordre rådene til å lage lister over hvilke tema de ulike etatene bør være bevisste i enhver sak de behandler, kan man løfte bevisstheten om CRPD i hele kommunen.

- Legg til rette for direkte for tilbakemelding fra innbyggerne i kommunen

Det kan med fordel vurderes om det å lage kanaler for direkte tilbakemelding fra innbyggerne kan være en form å sikre at rettighetene i konvensjonen oppfylles. Det kan være noe som ligner på den løsningen som allerede finnes for å melde tilbake om tekniske tjenester som ikke fungerer optimalt i kommunen; www.fiksgatami.no. Dette er en kanal for direkte tilbakemelding om ulike funksjonshindre innbyggerne støter på i sin hverdag i kommunen.

REFERANSER

Fiks gata mi (2018) Hentet 04.01.2018 fra <http://www.fiksgatami.no/>

Gausdal kommunes inn mot 2026 (2014). Gausdal: Gausdal kommune.

Kommunal planstrategi for Gausdal 2016-2019 (2016). Gausdal: Gausdal kommune.

Kommunal planstrategi 2016-2019 – vedtatt av bystyret 21.september 2016 (2016). Kristiansand: Kristiansand kommune.

Kommuneplanens samfunnsdel 2010-2022.(2010). Hamar: Hamar kommune.

Kommuneplanens samfunnsdel 2015-2027 (2015). Birkenes: Birkenes kommune.

Kristiansand mot 2030. Kommuneplanens samfunnsdel 2017-2030 - Vedtatt av bystyret 20.september 2017 (2017) Kristiansand: Kristiansand kommune.

LDO. (2017). *FNs konvensjon for rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD)*. Hentet 12.12.17 fra <http://www.ldo.no/en/nyheiter-og-fag/konvensjoner/crpd/>

NOU 2016:17. (2016). *På lik linje: Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.

Planstrategi 2016-2019 – Narvik kommune (2016). Narvik: Narvik kommune.

Planstrategi Birkenes kommune 2016-2020 (2016). Birkenes: Birkenes kommune.

Planstrategi for Hamar kommune 2016-2019 (2016). Hamar: Hamar kommune.

Planstrategi for Steigen kommune 2012-2015 (2011). Steigen: Steigen kommune.

Samfunnsdel – kommunedel Narvik kommune 2013-2025. (2015). Narvik: Narvik kommune.

Statsministerens kontor. (2017). *Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne*. Hentet 12.12.17 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/sla/funk/konvensjon_web.pdf

Statsministerens kontor. (2018). *Styringsportalen for fylkesmannen 2018*. Hentet 03.01.2018 fra <https://styringsportalen.fylkesmannen.no/2018/>

Strategisk Kommuneplan for Steigen 2006-2016 (2006). Steigen: Steigen kommune.

Tildelingsbrev 2016 (2015). Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Hentet fra <https://styringsportalen.fylkesmannen.no/2016/Styringsdokumenter/>

Tildelingsbrev 2018 (2017). Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Hentet fra <https://styringsportalen.fylkesmannen.no/2018/styringsdokumenter/>

Virksomhets- og økonomiinstruks 2018 (2017). Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Hentet 20.12.17 fra <https://styringsportalen.fylkesmannen.no/2018/styringsdokumenter/>

Årsrapport for Aust- og Vest-Agder 2016 (2015). Styringsportalen for fylkesmannen 2016. Hentet 03.01.18 fra <https://styringsportalen.fylkesmannen.no/2016/arsrapporter/fmav/>

Årsrapport for Hedmark 2016 (2015). Styringsportalen for fylkesmannen 2016. Hentet 15.12.17 fra <https://styringsportalen.fylkesmannen.no/2016/arsrapporter/fmhe/>

Årsrapport for Nordland 2016 (2015). Styringsportalen for fylkesmannen 2016. Hentet 15.12.17 fra <https://styringsportalen.fylkesmannen.no/2016/arsrapporter/fmno/>

VEDLEGG

Liste over vedlegg:

Vedlegg A: Kommunale styringsdokumenter

Vedlegg B: Sentrale styringsdokumenter

Vedlegg C: Intervjuguider

VEDLEGG A: KOMMUNALE STYRINGSKORT

For hvert tema er de ulike søkeordene nevnt, samt antall treff totalt. Videre er hvert treff på søkeord tatt med. For leservennlighetens skyld er kapitteloverskrift eller kapittelnummer nevnt først, deretter følger relevante setninger. Til slutt er sidetallet tatt med. Søkeordene står i *kursiv*.

KOMMUNAL PLANSTRATEGI, BIRKENES KOMMUNE

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	3
Bakgrunn: Nasjonale og regionale forventninger: I denne planen blir det pekt på at Agder har særlige utfordringer når det gjelder levekår og <i>likestilling</i> . s. 6	
Status, utviklingstrekk og utfordringer: Levekår: Det er fortsatt i 2014 over 43 % av kvinnene som arbeider deltid i Birkenes, mot litt over 13 % av mennene. På 5 år har imidlertid kvinneandelen som jobber deltid sunket fra 53 %. Dette er positivt i forhold til <i>likestilling</i> og inntektsgrunnlaget for kommunen. Det er imidlertid fortsatt en høyere andel enn landsgjennomsnittet på 34,7 % som jobber deltid. Hvorfor er dette interessant? - Antall deltidsarbeidende innenfor hver kjønnskategori er en indikator på <i>likestilling</i> . s. 15	
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	5
Bakgrunn: Kommunen skal i arbeidet med kommunal planstrategi innhente synspunkter fra statlige og regionale organer og nabokommuner. Kommunen bør også legge opp til bred <i>medvirkning</i> og allmenn debatt som grunnlag for behandlingen. s. 5	
Bakgrunn: Organisering av planstrategiarbeidet: Loven stiller krav om at kommunen skal vurdere <i>medvirkning</i> i utarbeidelsen av planstrategien. Å sørge for en god <i>medvirkning</i> fra innbyggerne er viktig i alt som kommunen foretar seg. Det må samtidig i alt som skal gjennomføres vurderes hvilken grad av <i>medvirkning</i> det bør legges opp til. [...] Kommunen vil derfor sørge for tilstrekkelig <i>medvirkning</i> ved først å utarbeide et forslag til strategi som så sendes ut på en kort høring. I den fasen kan både enkeltpersoner, organisasjoner og andre offentlige myndigheter komme med innspill. s. 7-8	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming, funksjonsnedsettelse)	0
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	1
Status, utviklingstrekk og utfordringer: Folkehelse: Hvorfor er dette interessant? - Indikerer at kommunens satsing på <i>tilrettelegging</i> for friluftsliv bærer frukter. S 13	
CRPD (CRPD, konvensjon)	0
Totalt antall treff på søkeord i kommunal planstrategi for Birkenes kommune	9

KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL, BIRKENES KOMMUNE

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	6
4.1.4 Universell utforming: Universell utforming er forankret i plan- og bygningsloven, samt <i>likestillings-</i> og <i>diskrimineringsloven</i> . s. 10	

4.2 Regionale føringer: Planstrategien har forslag om fem nye regionale planer, men ikke alle berører Birkenes direkte. De som berører Birkenes er 1) Regional plan for klima og energi Aust-Agder/Agder, 2) Regional plan for transport Agder, 3) Regional plan for innovasjon og bærekraftig verdiskaping Agder og 4) Regional plan for <i>likestilling</i> og mangfold Agder. Den regionale planstrategien foreslår blant annet at følgende regionale planer prioriteres: 1) Regional plan for <i>likestilling</i> og mangfold Agder (LiM-planen). s. 11	
5.2.1 Dagens situasjon - Sånn har vi det: Det er bred enighet om at befolkningen skal gis et <i>likeverdig</i> tjenestetilbud uavhengig av bosted, kjønn, etnisk og sosial bakgrunn og økonomisk evne. s. 14	
5.3.4 Delmål barnehage: Både barnehage og skole har en grunnleggende strategi om å satse på: tidlig innsats; fremme trygge voksne gjennom kompetanseutvikling for alle; utvikle bedre praksis og læringsmiljø i en lærende organisasjon; <i>likestilling</i> ; arbeide målbevisst mot det som virker og som er forskningsbasert. s. 19	
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	7
3.1 Formål og hensikt: Kommuneplanen skal også: Gi retningslinjer for hvordan kommunens egne mål og strategier skal gjennomføres i kommunal virksomhet og gi retningslinjer for <i>medvirkning</i> fra andre offentlige organer og private. s. 5	
3.4 Kommunal planstrategi og planprogram: Planutvalget vedtok 23.10.2013 et program for arbeidet med revisjon av samfunnsdelen av kommuneplanen. Det inneholder en disposisjon over innhold og tema, samt beskrivelse av prosess for <i>medvirkning</i> og fremdrift. s 6	
3.5 Prosess: Arbeidet med kommuneplanens samfunnsdel krever involvering fra alle tjenesteområder i kommunen, innbyggere, foreninger og interesseorganisasjoner. Et sterkt politisk engasjement og <i>deltakelse</i> er også en forutsetning. Målet med prosessen er naturlig nok at det skal vedtas en ny kommuneplan for Birkenes. Samtidig er det et mål at selve prosessen skal gi noen effekter i form av: Forankring i befolkningen gjennom å tilrettelegge for aktiv <i>medvirkning</i> fra innbyggere, lag og foreninger og andre utvalgte grupper (eks innvandrere). s. 6	
3.5.1 Organisering: I forhold til å utarbeide planen har det vært nødvendig å få faglige innspill fra sektorfagene i kommunen. Det er nedsatt et administrativt utviklingsteam med <i>deltakelse</i> avhengig av tema og andre temagrupper innen helse og velferd, oppvekst og teknisk som kjenner til utfordringsbilder og andre planer som har relevans for kommuneplanen. s. 7	
5.4.3 Delmål stedsutvikling - Sånn gjør vi det: Birkenesmodellen skal legge til rette for gode prosesser mellom ildsjeler, lag og foreninger, bedrifter/firma og kommunen (det offentlige) som ivaretar <i>medvirkning</i> og fremmer engasjement og frivillighet. s. 22	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming, funksjonsnedsettelse)	0
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	7
4.1 Nasjonale føringer: Det er også utarbeidet en rekke nasjonale planer og forventninger, for eksempel nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging og rikspolitiske retningslinjer for universell utforming. s. 9	
4.1.4 <i>Universell utforming</i> (2008): Det er et nasjonalt mål at alle mennesker i hele landet skal ha like muligheter til å utvikle sine evner og leve gode og meningsfulle liv. <i>Universell utforming</i> innebærer en inkluderende planlegging og utforming av produkter og omgivelser. <i>Universell utforming</i> legger til grunn mangfoldet av mennesker og tilstreber løsninger som kan brukes av alle. <i>Universell utforming</i> er forankret i plan- og bygningsloven, samt likestillings- og diskrimineringsloven. s. 10	
4.2 Regionale føringer: Regional plan for Kristiansandsregionen 2010-2050 - er en felles plan for den langsiktige utviklingen av Kristiansandsregionen. [...] Planen skal minimere transportbehovet, minimere arealforbruk til	

utbygging, legge til rette for miljøvennlig og sikker transport, legge til rette for god folkehelse og sikre <i>universell utforming</i> i all planlegging. s. 11	
5.2.2 Fra omsorg til mestring: Bildetekst: Forebygging er viktig. Tidlig innsats betyr både fokus på nødvendige behov i dag og <i>tilrettelegging</i> for fremtiden. s. 15	
CRPD (CRPD, konvensjon)	0
Totalt antall treff på søkeord i kommuneplanens samfunnsdel for Birkenes kommune	20

KOMMUNAL PLANSTRATEGI, GAUSDAL KOMMUNE

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	0
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	2
Innledning - kommunal planstrategi som verktøy: Planleggingen må legge til rette for den krevende prioriteringsoppgaven – ønsket utvikling vedtatt i kommuneplanens samfunnsdel, og ikke bare vektlegge prosess og <i>medvirkning</i> . s 3	
Innledning - kommunal planstrategi som verktøy, Fra plan- og bygningsloven: § 10-1. Kommunal planstrategi: Kommunen bør også legge opp til bred <i>medvirkning</i> og allmenn debatt som grunnlag for behandlingen. s 9	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming)	0
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	0
CRPD (CRPD, konvensjon)	0
Totalt antall treff på søkeord i kommunal planstrategi for Gausdal kommune	2

KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL, GAUSDAL KOMMUNE

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	0
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	13
Folkehelse og levekår: Folkehelsearbeidet skal bidra til samfunnsutvikling for en god start i livet, gode levekår og et godt arbeidsliv. En helsevennlig regional og lokal utvikling tuftet på <i>inkludering, deltakelse</i> og <i>medvirkning</i> , danner grunnlag for et trygt miljø og et samfunn som fremmer en aktiv, trygg og frisk alderdom. s. 6	
Folkehelse og levekår: Sammenhenger mellom utdanningsnivå, materielle levekår og helse er godt dokumentert. Lavekår, altså økonomiske vilkår, grad av <i>deltakelse</i> i arbeidslivet og særlig utdanningsnivå påvirker både den fysiske og psykiske helsetilstanden i befolkningen. s. 6	
Mål: Gausdal er et lokalsamfunn som gir gode oppvekst – og levekår, preget av sunne levevaner, fellesskap, trygghet og <i>deltakelse</i> . s. 6	
Gausdal skal være et godt og trygt sted å vokse opp: Barn, ungdom og deres foresatte er opptatt av å ta vare på og skape gode <i>inkluderende</i> møteplasser og et bredt spekter av aktiviteter i bygda. s. 8	
Gausdal skal være et godt og trygt sted å vokse opp: God offentlig kommunikasjon er viktig for å oppleve lokalsamfunnet som trygt, og gir mulighet for <i>deltakelse</i> for alle. s. 8	

Gausdal skal være et godt og trygt sted å vokse opp, innsatsområde: Barnehage- og skoletilbud skal fremme læring, mestring, sosial utvikling, god helse, <i>inkludering</i> og trivsel. s. 8	
Gausdal skal være et godt og trygt sted å vokse opp, innsatsområde: Vi legger til rette for samarbeid mellom aktører i lokalsamfunnet for å skape og videreutvikle gode <i>inkluderende</i> møteplasser for barn og unge. s. 9	
Gausdal skal være et godt og trygt sted å vokse opp, mål: Barn og unge i Gausdal har en god og trygg start på livet, og kjenner seg <i>inkludert</i> og som en del av fellesskapet. s. 9	
Gausdal skal være et godt og trygt sted å vokse opp, mål: Gausdal kommune leverer tjenester som fremmer læring, mestring og <i>inkludering</i> . Og som medvirker til å utjevne levekårsforskjeller. s. 9	
Lokaldemokratiet: Kommunene skal legge til rette for bred <i>deltakelse</i> . Innbyggerne må vise engasjement ved å utnytte ulike muligheter for å gi uttrykk for hva de mener om styringen av kommunen, gjerne med utgangspunkt i dagliglivets opplevelser av kommunal service. Demokrati mellom valgene handler om å skape arenaer for <i>deltakelse</i> og meningsytring og gjennom andre kanaler enn den de representativt folkevalgte organer representerer. s. 13	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming)	0
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	3
Det er viktig at utdanningssektoren lykkes med å <i>tilrettelegge</i> opplæringen slik at alle barn og unge kan få like gode muligheter til å lære og oppleve mestring. s. 8	
Segalstad bru, innsatsområder: Utvikle et <i>universelt utformet</i> sentrum og tettsted, med et sikkert og miljøvennlig trafikksystem. s. 12	
Gausdal skal være et godt og trygt sted å vokse opp: Kommuneplanens arealdel, spesielt viktige tema: Vurdere boligpolitikk og krav til utbyggere i forhold til <i>universell utforming</i> og tilgjengelighet. s. 17	
CRPD (CRPD, konvensjon)	0
Totalt antall treff på søkeord i kommuneplanens samfunnsdel for Gausdal kommune	16

KOMMUNAL PLANSTRATEGI, HAMAR KOMMUNE

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	0
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	15
Innledning: I arbeidet med planstrategien er det lagt opp til <i>medvirkning</i> i samsvar med kravene i plan- og bygningsloven. Det vil si at planstrategien har vært lagt ut offentlig før kommunestyrets sluttbehandling. For kommuneplanen vil Hamar kommune legge et høyere ambisjonsnivå for <i>medvirkningstiltak</i> gjennom å invitere innbyggerne med i dialog. Planprogrammet vil beskrive denne <i>medvirkningen</i> nærmere. s. 4	
Et åpent flerkulturelt samfunn: Hamar kommune skal være et åpent og <i>inkluderende</i> samfunn. Økt innvandring gir kommunen muligheter for flere innbyggere, større mangfold og rekruttering av arbeidstakere. s. 9	
Et åpent flerkulturelt samfunn: Barnehage og skole er viktige arenaer for <i>inkludering</i> . I kommunens barnehager og skoler er det mange nasjonaliteter, språk og kulturer i barnehage og skole. s. 9	
Folkehelse: Manglende tilknytning: Dårlige levekår bidrar til å svekke sosial <i>inkludering</i> og forsterker risikoen for framtidig sosial eksklusjon. s. 10	

Kommuneorganisasjonen: Internkommunikasjon er et virkemiddel for å bygge den organisasjonskulturen vi ønsker, og god kommunikasjon eksternt formidler hvilke mål vi setter for Hamarsamfunnet, hvilke prioriteringer vi gjør for å komme dit og hvilke muligheter innbyggerne har for å <i>medvirke</i> i sin hverdag. s. 10	
Digitalisering og velferdsteknologi: Digitalisering, selvbetjening og velferdsteknologi gir store muligheter. Samtidig kreves en endringsvillig organisasjon samt <i>medvirkning</i> og god informasjon mot innbyggere og brukere. s. 10	
4.5 Medvirkning i planarbeidet: I arbeidet med planstrategien er det lagt opp til <i>medvirkning</i> i samsvar med kravene i plan- og bygningsloven. Det vil si at planstrategien har vært lagt ut offentlig før kommunestyrets sluttbehandling. I arbeidet med kommuneplanen vil Hamar kommunen legge et høyere ambisjonsnivå til grunn for <i>medvirkningstiltak</i> , i form av å invitere innbyggerne med i dialog. Planprogrammet skal inneholde en beskrivelse av opplegget for <i>medvirkning</i> og spesielt hvilke grupper som antas å bli særlig berørt. <i>Medvirkning</i> er viktig både ut fra demokratihensyn og for at planen skal bygge på et bredt kunnskapsgrunnlag om utfordringer og løsninger. s. 17	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming)	0
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	0
CRPD (CRPD, konvensjon)	0
Totalt antall treff på søkeord i kommunal planstrategi for Hamar kommune	15

KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL, HAMAR KOMMUNE

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	1
I 2030 er Hamar en av landets beste kommuner for barn og ungdom, - hvordan kommer vi dit?: Hamar kommune vil gi <i>likeverdige</i> opplæringstilbud med god læring. s. 12	
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	19
Hovedmål 5: I 2030 er Hamar en trygg og <i>inkluderende</i> kommune. s. 2	
Forord: Skal vi nå målene i denne planen, trenger vi dialog og <i>medvirkning</i> . s 3	
Forord: Vi kan være stolte over hva Hamar har fått til de siste ti årene. Vi har fulgt visjonen om å gjøre Hamar til det mest attraktive boområdet i Innlandet, og vi har satset på barn og unge. Dialog og <i>medvirkning</i> har vært viktig for oss, og det skal det fortsatt være. Vi vil bygge Hamar sammen med deg som innbygger. s. 3	
Hovedmål 5: I 2030 er Hamar en trygg og <i>inkluderende</i> kommune. s. 4	
Uthevet sitat: Vi vil <i>inkludere</i> og skape tilhørighet. s. 12	
I 2030 er Hamar en av landets beste kommuner for barn og ungdom, - hvor vil vi?: Vi vil <i>inkludere</i> og skape tilhørighet ved å gi barn og unge like muligheter, uansett hvilken bakgrunn de har. Vi vil derfor at alle barn og unge skal ha mulighet til å delta i aktiviteter og oppleve mestring. s. 12	
I 2030 er Hamar en av landets beste kommuner for barn og ungdom, - hvordan kommer vi dit?: Hamar kommune vil bli bedre på å <i>inkludere</i> barn og unge, blant annet i samarbeid med ungdomsrådet. s. 12	
Uthevet sitat: Dialog og <i>medvirkning</i> med innbyggerne. s. 13	

I 2030 er Hamar en trygg og <i>inkluderende</i> kommune: Hamar skal være en kommune hvor innbyggerne trives og engasjerer seg. <i>Deltakelse</i> på ulike arenaer gir oss tilhørighet og tillit – til hverandre og til lokalsamfunnet. Vi ønsker et åpent samfunn der kommunen og innbyggerne spiller på lag. s. 14	
I 2030 er Hamar en trygg og inkluderende kommune - hvordan kommer vi dit?: Hamar kommune vil samarbeide med innbyggerne, frivilligheten og næringslivet om gode løsninger for tilhørighet og <i>deltakelse</i> . s. 14	
I 2030 er Hamar en trygg og inkluderende kommune - hvordan kommer vi dit?: Hamar kommune vil utvikle Hamarsamfunnet gjennom dialog og <i>medvirkning</i> med innbyggerne. s. 14	
I 2030 er Hamar en trygg og inkluderende kommune - hvordan kommer vi dit?: Hamar kommune vil utvikle fysiske møteplasser som bidrar til tilhørighet og <i>deltakelse</i> . s. 14	
I 2030 er Hamar en trygg og inkluderende kommune, -hvor vil vi?: I et individualisert samfunn i rask endring er det viktig å ha fellesarenaer der vi møtes og deler opplevelser på tvers av kjønn, alder og sosial bakgrunn. Nøkkelen til <i>inkludering</i> er å delta – i barnehagen og på skolen, i arbeidslivet, i kulturlivet og fritidsaktiviteter. Det offentlige, næringslivet og organisasjonene må sammen smi denne nøkkelen. Det skal være nulltoleranse for mobbing. s. 14	
Uthevet sitat: Nøkkelen til å bli <i>inkludert</i> er å delta. s. 14	
Arealbruk og føringer for kommuneplanens arealdel: Vi må sikre det som gjør oss attraktive: - nettverket av varierte og <i>inkluderende</i> byrom og møteplasser. s. 15	
Arealbruk og føringer for kommuneplanens arealdel, viktige prinsipper kommunen må følge: Vi skal legge til rette for at barn og unge får <i>medvirke</i> i arealplanprosesser. s. 16	
Fakta om kommunen, kommuneplanprosess, rammebetingelser: <i>Innbyggermedvirkning</i> . s. 17	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming)	0
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	3
I 2030 er Hamar en trygg og inkluderende kommune, delmål Hvor skal vi være i 2030?: Fysiske omgivelser, digitale løsninger og kommunikasjon er <i>universelt utformet</i> og tilgjengelig for alle. s. 14	
I 2030 er Hamar en trygg og inkluderende kommune - hvordan kommer vi dit?: Hamar kommune vil stille krav til <i>universell utforming</i> og tilgjengelighet i anbudskonkurranser som gjelder fysiske omgivelser, digitale løsninger og kommunikasjon. s. 14	
Arealbruk og føringer for kommuneplanens arealdel, viktige prinsipper kommunen må følge: Vi skal sikre <i>universell utforming</i> i alle offentlige bygg og byrom. s. 16	
CRPD (CRPD, konvensjon)	0
Totalt antall treff på søkeord i kommuneplanens samfunnsdel for Hamar kommune	23

KOMMUNAL PLANSTRATEGI, KRISTIANSAND KOMMUNE

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	4
5. Kristiansands utfordringsbilde: <i>Likestilling</i> har sammenheng med folkehelse og levekår. Kristiansand har mange av de samme utfordringene som andre byer når det gjelder <i>likestilling</i> , inkludering og mangfold, men noen av utfordringene er større enn i de andre store byene. s. 10	
Vedlegg 1: Gjeldende planer i Kristiansand, Kristiansandsregionen og Vest-Agder fylkeskommune pr. mai 2016: Strategi for <i>likestilling</i> , inkludering og mangfold; Det er mennesker det handler om. Vedtatt 2015. s. 20	

Vedlegg 1: Gjeldende planer i Kristiansand, Kristiansandsregionen og Vest-Agder fylkeskommune pr. mai 2016: LIM-planen; Regional plan for <i>likestilling</i> , inkludering og mangfold på Agder 2015 -2027,2014. Vedtatt 2014. s. 22	
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	4
4, Planstrategiens innretning: Temaplaner som gjennomføres som kommunedelplaner etter plan- og bygningsloven sikrer informasjon og god <i>medvirkning</i> , men kan, med bakgrunn i prosedyrekrav, være tidkrevende. s. 7	
5. Kristiansands utfordringsbilde: Kristiansand har mange av de samme utfordringene som andre byer når det gjelder <i>likestilling</i> , <i>inkludering</i> og mangfold, men noen av utfordringene er større enn i de andre store byene. s. 10	
Vedlegg 1: Gjeldende planer i Kristiansand, Kristiansandsregionen og Vest-Agder fylkeskommune pr. mai 2016: Strategi for <i>likestilling</i> , <i>inkludering</i> og mangfold; Det er mennesker det handler om. Vedtatt 2015. s. 20	
Vedlegg 1: Gjeldende planer i Kristiansand, Kristiansandsregionen og Vest-Agder fylkeskommune pr. mai 2016: LIM-planen; Regional plan for <i>likestilling</i> , <i>inkludering</i> og mangfold på Agder 2015 -2027,2014. Vedtatt 2014. s. 22	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming, funksjonsnedsettelse)	2
8.3 Vurdering av øvrige satsinger og planbehov: I tillegg kommer arbeidet med å slutføre flere pågående planoppgaver innenfor helse- og sosialfeltet; boligsosial handlingsplan, helse- og omsorgsplan (inkludert delplan demens), plan for tjenester til mennesker med kognitiv <i>funksjonsnedsettelse</i> , rusmiddelpolitisk handlingsplan, plan for psykisk helse og plan for legetjenesten samt pågående arbeider med kommunedelplan for Kongsgård-Vige, Kvadraturen og Vestre havn og revisjon av kulturminneplanen. s. 16	
9.1 Kommunale planer: Plan for tjenester til mennesker med kognitiv <i>funksjonsnedsettelse</i> . I gang. Vedtak i 2017.	
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	2
Vedlegg 1: Gjeldende planer i Kristiansand, Kristiansandsregionen og Vest-Agder fylkeskommune pr. mai 2016: Strategi- og handlingsprogram for <i>universell utforming</i> på samferdselsområdet i Vest-Agder 2010 – 2013. Vedtatt 2010. s. 22	
Vedlegg 1: Gjeldende planer i Kristiansand, Kristiansandsregionen og Vest-Agder fylkeskommune pr. mai 2016: Fylkesstrategi for arbeidet med <i>universell utforming</i> i Vest-Agder 2012-2015. Vedtatt 2010. s. 22	
CRPD (CRPD, FN-konvensjon, konvensjon)	0
Totalt antall treff på søkeord i kommunal planstrategi for Kristiansand kommune	12

KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL, KRISTIANSAND KOMMUNE

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	5
1. Visjoner og posisjoner: inkluderende storby: Kristiansand er foregangskommune for <i>likestilling</i> , inkludering og mangfold og utenforskap skal motvirkes på alle arenaer. s. 3	
2. Utviklingstrekk: Bærekraftig utvikling som premiss: Formålet med planen er å legge til rette for en kompakt by som ivaretar bærekraftprinsippene med vekt på følgende momenter: Sosialt: Inkludering, <i>likestilling</i> og tilhørighet; Rettferdighet, trygghet og trivsel. s. 5	

4. Satsningsområder: Deltakelse og tilhørighet omhandler innsatsen for at alle innbyggere skal oppleve økt livskvalitet, tilhørighet, trygghet og inkludering og hvordan kommunen må tilrettelegge for at alle kan delta <i>likeverdige</i> og aktivt i utvikling av lokalsamfunnet. s. 7	
5. Mål og strategier: Samskaping som drivkraft: Mål: Kristiansand er en vekstkraftig landsdelshovedstad: Bli en foregangskommune når det gjelder <i>likestilling</i> , inkludering og mangfold. s. 8	
5. Mål og strategier: Deltakelse og tilhørighet: Mål: Innbyggerne er aktive deltakere i lokalsamfunn og arbeidsliv: Gi alle tilgang på offentlig informasjon og legge til rette for økt demokratisk deltakelse, bred innbyggermedvirkning og <i>likeverdige</i> og trygge forhold for deltakelse i informasjonssamfunnet. s. 10	
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	14
1. Visjoner og posisjoner: inkluderende storby: Kristiansand er foregangskommune for likestilling, <i>inkludering</i> og mangfold og utenforskap skal motvirkes på alle arenaer. s. 3	
2. Utviklingstrekk: Bærekraftig utvikling som premiss: Et sosialt bærekraftig samfunn gir innbyggerne lik tilgang til sysselsetting, kultur, egnede boliger og gode bomiljø, utdannelse, sikkerhet og <i>deltakelse</i> i samfunnet. s. 5	
2. Utviklingstrekk: Bærekraftig utvikling som premiss: Formålet med planen er å legge til rette for en kompakt by som ivaretar bærekraftprinsippene med vekt på følgende momenter: Sosialt: <i>Inkludering</i> , likestilling og tilhørighet; Rettferdighet, trygghet og trivsel. s. 5	
4. Satsningsområder: <i>Deltakelse</i> og tilhørighet omhandler innsatsen for at alle innbyggere skal oppleve økt livskvalitet, tilhørighet, trygghet og <i>inkludering</i> og hvordan kommunen må tilrettelegge for at alle kan delta likeverdige og aktivt i utvikling av lokalsamfunnet. s. 7	
5. Mål og strategier: Samskaping som drivkraft: Mål: Kristiansand er en vekstkraftig landsdelshovedstad: Bli en foregangskommune når det gjelder likestilling, <i>inkludering</i> og mangfold. s. 8	
5. Mål og strategier: <i>Deltakelse</i> og tilhørighet: Mål: I Kristiansand lever alle barn og unge et liv under forhold som fremmer verdighet, tilhørighet, mestring og <i>deltakelse</i> i fellesskapet. s. 10	
5. Mål og strategier: <i>Deltakelse</i> og tilhørighet: Mål: Innbyggerne er aktive deltakere i lokalsamfunn og arbeidsliv: Legge til rette for at den flerkulturelle befolkningen og de unge får høyere <i>deltakelse</i> i arbeidslivet; Gi alle tilgang på offentlig informasjon og legge til rette for økt demokratisk <i>deltakelse</i> , bred <i>innbyggermedvirkning</i> og likeverdige og trygge forhold for <i>deltakelse</i> i informasjonssamfunnet. s. 10	
Hovedgrepene i planen: Figur 6: <i>Deltakelse</i> og tilhørighet. s.15	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming, funksjonsnedsettelse)	0
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	0
CRPD (CRPD, FN-konvensjon, konvensjon)	0
Totalt antall treff på søkeord i kommuneplanens samfunnsdel for Kristiansand kommune	19

KOMMUNAL PLANSTRATEGI, NARVIK KOMMUNE

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	1
--	---

Utviklingstrekk: By -og tettstedsutvikling skal være med på å gi mulighet for sosialt og fysisk utfoldelse, rikt kulturliv og samfunnsdeltakelse for alle befolkningsgrupper. Å legge til rette for barn, unge, eldre og personer med nedsatt funksjonsevne er viktig for å sikre den bærekraftige utviklingen. Universell utforming er en langsiktig nasjonal strategi for å bidra til å gjøre samfunnet tilgjengelig for alle og forhindre <i>diskriminering</i> . s. 3	
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	1
Utviklingstrekk: By -og tettstedsutvikling skal være med på å gi mulighet for sosialt og fysisk utfoldelse, rikt kulturliv og samfunnsdeltakelse for alle befolkningsgrupper. s.1	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming)	1
Utviklingstrekk: By -og tettstedsutvikling skal være med på å gi mulighet for sosialt og fysisk utfoldelse, rikt kulturliv og samfunnsdeltakelse for alle befolkningsgrupper. Å legge til rette for barn, unge, eldre og personer med nedsatt <i>funksjonsevne</i> er viktig for å sikre den bærekraftige utviklingen. Universell utforming er en langsiktig nasjonal strategi for å bidra til å gjøre samfunnet tilgjengelig for alle og forhindre <i>diskriminering</i> . s. 3	
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	3
Utviklingstrekk: By -og tettstedsutvikling skal være med på å gi mulighet for sosialt og fysisk utfoldelse, rikt kulturliv og samfunnsdeltakelse for alle befolkningsgrupper. Å legge til rette for barn, unge, eldre og personer med nedsatt funksjonsevne er viktig for å sikre den bærekraftige utviklingen. <i>Universell utforming</i> er en langsiktig nasjonal strategi for å bidra til å gjøre samfunnet tilgjengelig for alle og forhindre <i>diskriminering</i> . s. 3	
Utviklingstrekk: God framkommelighet og <i>universell utforming</i> skal ligge til grunn i planer og tiltak. s. 3	
Utviklingstrekk: Folkehelsen ivaretas gjennom <i>tilrettelegging</i> for fysisk aktivitet ved å gi folk i alle aldre lett tilgjengelighet på tur- og friluftsområder. s.3	
CRPD (CRPD, FN-konvensjon, konvensjon)	0
Totalt antall treff på søkeord i kommunal planstrategi for Narvik kommune	6

KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL, NARVIK KOMMUNE

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	2
Narvik – for barn og unge Dette betyr at Narvik kommune: Skal ha nulltoleranse for <i>diskriminering</i> og mobbing. s.6	
Medvirkning og mangfold Dette betyr at Narvik kommune: Skal være en kommune med mangfold, <i>likestilling</i> og like muligheter for alle. s.7	
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	8
Narvik – for barn og unge Forebygging av barnefattigdom, marginalisering og ivaretagelse av barn og unges helsesituasjon er med på å gi gode oppvekstvilkår og like muligheter for <i>deltakelse</i> i samfunnet. s. 6	
Faktaboks: Forebygging av sykefravær og tilrettelegging for at flest mulig kan stå i arbeid er ikke bare samfunnsøkonomisk, men viktig for den enkeltes <i>deltakelse</i> i det norske arbeids- og samfunnsliv. s.11	

Medvirkning og mangfold Kommunen skal for fremtiden: Arbeide for å øke <i>deltakelse</i> i demokratiske prosesser. s.25	
Medvirkning og mangfold Et godt lokalsamfunn kan skapes gjennom <i>medvirkning</i> fra innbyggere, organisasjoner og næringsliv. s.25	
Medvirkning og mangfold Sikre gode kanaler for <i>medvirkning</i> . s. 25	
Boliger: Skal legge til rette for gode bomiljøer hvor <i>inkludering</i> , normalisering, folkehelse, estetikk, grøntarealer, transport, miljø og ivaretagelse av barn og unges oppvekstvilkår står i sentrum. s.22	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming)	0
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	2
Narvik sentrum: I sentrum med korte avstander, bør gåing og sykling være dominerende transportløsning. <i>Universell utforming</i> vil være viktig for den videre utviklingen av sentrum. s. 20	
Bærekraftig arealpolitikk/forvaltning: Grønne lunger inn i mellom boligbebyggelse, butikker, skoler, nærturområder og viktige servicefunksjoner skal sikres gjennom arealplanen. Disse områdene skal i størst mulig grad ha <i>universell utforming</i> , og være tilgjengelig for allmenheten for møtepunkter, lek og rekreasjon. s. 24	
Bærekraftig arealpolitikk/forvaltning: Kommunen skal: Veilede og være pådriver for <i>universell utforming</i> av uteområder og bygg. s.29	
CRPD (CRPD, konvensjon)	0
Totalt antall treff på søkeord i kommuneplanens samfunnsdel for Narvik kommune	12

KOMMUNAL PLANSTRATEGI, STEIGEN KOMMUNE

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	1
5.9 Universell utforming: Plan- og bygningsloven samt <i>diskrimineringsloven</i> stiller nye krav til tilrettelegging av private og offentlige bygg og funksjoner slik at alle kan bruke dem uavhengig av funksjonsevne. s.10	
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	1
Innledning - kommunal planstrategi som verktøy: Kommuneplanens samfunnsdel skal samordne sektorenes planer. Den skal gi retningslinjer for gjennomføring av mål og strategier, både i den kommunale virksomheten og ved <i>medvirkning</i> fra andre offentlige organer og private. s. 4	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming)	1
5.9 Universell utforming: Plan- og bygningsloven samt <i>diskrimineringsloven</i> stiller nye krav til tilrettelegging av private og offentlige bygg og funksjoner slik at alle kan bruke dem uavhengig av <i>funksjonsevne</i> . s. 10	
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	2
5.9 <i>Universell utforming</i> : Plan- og bygningsloven samt <i>diskrimineringsloven</i> stiller nye krav til <i>tilrettelegging</i> av private og offentlige bygg og funksjoner slik at alle kan bruke dem uavhengig av funksjonsevne. s. 10	
CRPD (CRPD, konvensjon)	0
Totalt antall treff på søkeord i kommunal planstrategi for Steigen kommune	5

KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL, STEIGEN KOMMUNE

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	2
Planprosessen: Kjønnsperspektivet setter fokus på det nokså selvsagte; at verden består av to kjønn – menn og kvinner, og legger vekt på at dette har betydning i ulike sammenhenger: På noen områder tenker og handler menn og kvinner ulikt, mens i andre sammenhenger har ikke kjønn klar betydning, – kvinner og menn er både like og ulike. Å benytte et kjønnsperspektiv kan videre være med å avdekke skjevheter på områder hvor det er tilsynelatende <i>likestilling</i> . s. 7	
Kommunen som forvaltningsorgan: Rettferdighet: Vi skal følge prinsippet om <i>likeverd</i> og likebehandling (likhet for loven). s.21	
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	1
Strategier fritid: Fra 10-12-årsalderen bør det i alle nærmiljø være et tilbud om <i>deltakelse</i> i minst 2 ulike idretter. s. 17	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming)	0
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	0
CRPD (CRPD, konvensjon)	0
Totalt antall treff på søkeord i strategisk kommuneplan for Steigen kommune	3

VEDLEGG B: SENTRALE STYRINGS-DOKUMENTER

For hvert tema er de ulike søkeordene nevnt, samt antall treff totalt. Videre er hvert treff på søkeord tatt med. For leservennlighetens skyld er kapitteloverskrift eller kapittelnummer nevnt først, deretter følger relevante setninger. Til slutt er sidetallet tatt med. Søkeordet står i kursiv.

VIRKSOMHETS- OG ØKONOMIINSTRUKS 2018

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	18
Styring og kontroll i embetet: Rapportering av andre vesentlige forhold knyttet til personalmessige forhold, <i>likestilling</i> , HMS/arbeidsmiljø, <i>diskriminering</i> , ytre miljø og lignende. s. 5	
4.4.3 Likestilling og mangfold Fylkesmannen skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme <i>likestilling</i> og hindre <i>diskriminering</i> på grunn av kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel og adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, jf. <i>likestillings- og diskrimineringsloven</i> § 26. Alle offentlige virksomheter skal redegjøre for faktisk tilstand når det gjelder <i>kjønnslikestilling</i> i virksomheten. De skal også redegjøre for planlagte og iverksatte likestillingstiltak for å fremme lovens formål om likestilling uavhengig av kjønn. Offentlige virksomheter skal dessuten redegjøre for <i>likestillingstiltak</i> som er iverksatt og som planlegges iverksatt for å fremme lovens formål om <i>likestilling</i> uavhengig av etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Fylkesmannen skal redegjøre for dette i årsrapporten i forbindelse med rapportering av nøkkeltallene på <i>likestilling</i> . s. 8	
5.1.1.2 Som offentlig myndighet skal fylkesmannen fremme <i>likestilling</i> knyttet bl.a. til kjønn, etnisitet, religion, funksjonsnedsettelse og seksuell orientering på de områder fylkesmannen har lovpålagt ansvar for. Fylkesmannen skal være en pådriver for at kommunene arbeider aktivt for å fremme <i>likestilling</i> knyttet til ulike <i>diskrimineringsgrunnlag</i> i aktuell lovgivning. Spre kunnskap om <i>likestillingsintegrering</i> , statistikk, tilskuddsordninger m.m. som er publisert på Bufdir.no. s. 11	
5.1.4.2 Være pådriver for å nå målet om god helse for alle, og <i>likeverdige</i> helse- og omsorgstjenester til hele befolkningen, inkludert urbefolkning, innvandrerbefolkningen og andre sårbare grupper som innsatte i fengsel. Dette innebærer blant annet at fylkesmannen påser at aktuelle grupper involveres i planlegging av tjenestene og ved vurdering av kompetansebehov, samt påser at helse- og omsorgstjenestene benytter tolketjenester av god kvalitet. s.13	
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	3
Iverksetter av nasjonal politikk i fylket: Fylkesmannen skal som sektormyndighet <i>medvirke</i> til iverksetting av nasjonal politikk. Dette gjøres gjennomveiledning, dialog og tilsyn med kommunene, fylkeskommunene, innbyggerne og berørte virksomheter. s. 1	
5.2.1.4 Fylkesmannen skal i dialog med kommunene om planarbeid formidle hensyn til <i>integrering</i> , folkehelse, helse- og omsorgstjenester, barn- og unges oppvekstvilkår, universell utforming, sosiale tjenester og boligsosiale forhold. Fylkesmannen skal integrere det boligsosiale arbeidet i etablerte fora og læringsarenaer. s. 40	

5.1.4.13 Bidra til at tjenestene tar i bruk verktøy for innhenting av brukererfaring og brukertilfredshet at <i>brukermedvirkning</i> ivaretas i lokal tjenesteutvikling. Verktøyet skal være tilpasset alle befolkningsgrupper, inkludert aktuelle innvandrergupper. s. 17	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming, funksjonsnedsettelse)	6
4.4.3 Likestilling og mangfold Fylkesmannen skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling og hindre diskriminering på grunn av kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel og adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, <i>funksjonsnedsettelse</i> , seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, jf. likestillings- og diskrimineringsloven § 26. Offentlige virksomheter skal dessuten redegjøre for likestillingstiltak som er iverksatt og som planlegges iverksatt for å fremme lovens formål om likestilling uavhengig av etnisitet, religion, livssyn, <i>funksjonsnedsettelse</i> , seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. s. 8	
5.1.1.2 Som offentlig myndighet skal fylkesmannen fremme likestilling knyttet bl.a. til kjønn, etnisitet, religion, <i>funksjonsnedsettelse</i> og seksuell orientering på de områder fylkesmannen har lovpålagt ansvar for. Fylkesmannen skal være en pådriver for at kommunene arbeider aktivt for å fremme likestilling knyttet til ulike diskrimineringsgrunnlag i aktuell lovgivning. Spre kunnskap om likestillingsintegrering, statistikk, tilskuddsordninger m.m. som er publisert på Bufdir.no. s. 11	
5.3.8.13: Fylkesmannen skal gjennomføre stedlig tilsyn der fylkesmannen har godkjent gjeldende vedtak om bruk av tvang og makt overfor personer med psykisk <i>utviklingshemning</i> , og hvor det ikke tidligere har vært gjennomført stedlig tilsyn. Fylkesmannen skal ut fra en risikovurdering gjennomføre andre stedlige tilsyn der det utføres eller er stor sannsynlighet for at det utføres tvang og makt overfor personer med psykisk <i>utviklingshemning</i> . Fylkesmannen skal prioritere stedlig tilsyn der det foreligger vedtak om inngripende tvangstiltak. Fylkesmennene skal sende kopi av rapporter etter stedlige tilsyn til Statens helsetilsyn. s. 67-68	
5.3.8.17 Fylkesmannen skal overprøve vedtak etter kapittel 9 i helse- og omsorgstjenesteloven om planlagte skadeavvergende tiltak og tiltak for å dekke grunnleggende behov for personer med <i>utviklingshemning</i> , og behandle søknader om dispensasjon fra utdanningskrav. Overprøving av vedtak og behandling av søknader om dispensasjon skal skje fortløpende og minst 90 prosent skal være behandlet innen 3 måneder. s. 68	
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	7
5.1.1.1 Gi råd og veiledning til kommunene om hvordan universell utforming kan implementeres i planarbeid og tjenester. Videreutvikle samarbeidet med fylkeskommunene for å fremme universell utforming innenfor regionen. Spre kunnskap om virkemidler og finansieringsordninger som er knyttet til Regjeringens handlingsplan for universell utforming 2015-2019. Sørg for at universell utforming er kjent i eget embete og blir praktisert innen egen forvaltning og at fylkesmannens kompetanse på universell utforming videreutvikles. s.10	
5.2.1.4 Fylkesmannen skal i dialog med kommunene om planarbeid formidle hensyn til integrering, folkehelse, helse- og omsorgstjenester, barn- og unges oppvekstvilkår, <i>universell utforming</i> , sosiale tjenester og boligsosiale forhold. Fylkesmannen skal integrere det boligsosiale arbeidet i etablerte fora og læringsarenaer. s. 40	
5.2.1.5 Fylkesmannen skal bidra til at kommunene gjennomtilrettelegging for tilstrekkelig og variert boligbygging også bidrar til å framskaffe egnede boliger til vanskeligstilte grupper. s. 40	
CRPD (CRPD, konvensjon)	3

5.3.3.4 Implementering av barnekonvensjonen: Fylkesmannen skal bistå kommunene med å implementere barnekonvensjonen i sitt arbeid på alle områdene til Fylkesmannen, jf. Sjumilssteget. Fylkesmannen skal både internt og eksternt arbeide for å sikre at barnekonvensjonen legges til grunn for den samordnede innsatsen og for å sikre gode helhetsløsninger for barn og unge. s. 56	
Totalt antall treff på søkeord i Virksomhets- og økonomiinstruks 2018	37

TILDELINGSBREV 2018

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	4
2.8 Kunnskapsdepartementet: Fylkesmannens virkemidler og tiltak skal samlet sett være med på å øke kvaliteten, kompetansen og regelverksetterlevelsen i barnehagene og grunnopplæringen. Tilsyn, klagebehandling og veiledning er embetenes hovedoppgaver. Tidlig innsats til rett tid og til barnets beste er avgjørende for utvikling, læring og trivsel. Embetene skal derfor gjennom sine ulike virkemidler arbeide videre for at barn og unge får et <i>likeverdig</i> tilbud, at innsats blir satt inn tidlig og at gjennomføringen av videregående opplæring øker. s. 5-6	
3.1.3.3.3 Fylkesmannen skal bidra til at psykisk helse blir en <i>likeverdig</i> del av kommunenes folkehelsearbeid, gjennom å formidle politikk og fagkunnskap på området. Det vises til regjeringens nye strategi for god psykisk helse Mestre hele livet (2017-2022) og til Helsedirektoratets temaside, med rapporter, om livskvalitet og psykisk helse samt til Veivisere i lokale folkehelseiltak – psykisk helse og livskvalitet. Frist er 31.12.2018. s. 18	
7.3.2.9 Fylkesmannen skal gi en kort omtale av embetets arbeid med å fremme <i>likestilling</i> knyttet til ulike <i>diskrimineringsgrunnlag</i> i aktuell lovgivning. s. 80	
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	6
3.1.1.1.1.2 Andel relevante kommunale og regionale planer med tidlig <i>medvirkning</i> : 100 %. s. 7	
3.1.3.2.1.2 Minst 70 % av kommunene sikrer <i>brukermedvirkning</i> i tjenesteutvikling innen rus- og psykisk helsefeltet. s. 16	
3.2.1.6.2 Fylkesmannen skal bidra til å gjøre fritidserklæringen kjent i kommunene. Fritidserklæringen har en intensjon om at alle barn og unge skal ha en mulighet til å delta jevnlig i minst en fritidsaktivitet, uavhengig av foreldrenes sosiale og økonomiske situasjon. Dette er forankret i FNs Barnekonvensjon, Artikkel 31. Gjennom sin kunnskap om barn og unges levekår i kommunene skal Fylkesmannen bidra til at kommunene legger forholdene til rette for et godt samarbeid med frivillige lag og foreninger. Dette er et viktig virkemiddel for sosial <i>inkludering</i> og <i>deltakelse</i> for barn og unge i lokalsamfunnet. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet vil gå i dialog med fylkesmannsembetene om arbeidet i 2018. s. 34	
3.3.1.3.9 Alle landets fylkesmenn skal i 2018 føre tilsyn med barneverninstitusjoner. De skal undersøke om institusjonene gir forsvarlig omsorg og behandling. Videre skal de undersøke bruk av tvang og barn og unges <i>medvirkning</i> . Tilsynene skal utføres i tråd med veilederen. s. 48	
7.3.1.1 Fylkesmannen skal beskrive situasjonen for kvalifiseringsprogrammet (KVP) i fylket, herunder: I hvilken grad blir personer i målgruppen for programmet vurdert med hensyn til <i>deltakelse</i> og får de som har krav på det, tilbud om program; Hva kjennetegner NAV-kontor som jobber godt med KVP, og hvilke utfordringer opplever Fylkesmannen at NAV-kontorene har i arbeidet med KVP; Hvilke virkemidler benytter Fylkesmannen for å understøtte kommunenes arbeid for å øke bruken av KVP. s. 78	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming, funksjonsnedsettelse)	3

2.3 Barne- og likestillingsdepartementet Fylkesmannen skal gjennomføre tilsyn med virksomheten ved familievernkontor og med kommunenes ansvar for krisesentertilbudet, herunder tilbudet til barn og menn og spesielt sårbare personer med alvorlige rusproblem, psykiske lidelser og <i>funksjonsnedsettelse</i> . Tilsynet med kommunenes oppfølging av voldsutsatte i reetableringsfasen skal prioriteres i 2018. s. 2	
3.3.1.3.1 S tedlige tilsyn med tvangsbruk overfor personer med <i>utviklingshemming</i> . s. 43	
3.3.1.3.3.4 Andel vedtak om bruk av tvang og makt overfor personer med psykisk <i>utviklingshemming</i> som er overprøvd innen 3 måneder: Minst 90 %. s. 44	
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	1
7.3.2.8 Fylkesmannen skal gi en kort omtale av embetets arbeid med veiledning og informasjon på <i>universell utforming</i> . s. 80	
CRPD (CRPD, konvensjon)	1
3.2.1.6.2 Fylkesmannen skal bidra til å gjøre fritidserklæringen kjent i kommunene. Fritidserklæringen har en intensjon om at alle barn og unge skal ha en mulighet til å delta jevnlig i minst en fritidsaktivitet, uavhengig av foreldrenes sosiale og økonomiske situasjon. Dette er forankret i FN's <i>Barnekonvensjon</i> , Artikkel 31. Gjennom sin kunnskap om barn og unges levekår i kommunene skal Fylkesmannen bidra til at kommunene legger forholdene til rette for et godt samarbeid med frivillige lag og foreninger. Dette er et viktig virkemiddel for sosial inkludering og <i>deltakelse</i> for barn og unge i lokalsamfunnet. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet vil gå i dialog med fylkesmannsembetene om arbeidet i 2018. s. 34	
Totalt antall treff på søkeord i tildelingsbrev til fylkesmennene i 2018	15

TILDELINGSBREV 2016

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	6
2.7 Kunnskapsdepartementet Det er store lokale variasjoner i tilbudet som gis i barnehagen og grunnsopplæringen. Det er en utfordring at ikke alle barn og unge opplever gode og inkluderende miljøer for læring og utvikling. Embetene skal arbeide for at barn og unge gis et <i>likeverdig</i> tilbud, at innsats settes inn tidlig og at gjennomføringen i videregående opplæring øker. Embetene skal prioritere sin innsats mot kommuner der det er avdekket særlige utfordringer. s. 3	
4.1.3 Tolking i offentlig sektor Regjeringen har besluttet å sette i gang et arbeid med en egen tolkelov med plikt for offentlig sektor til å bruke kvalifiserte tolker i gitte tilfeller. Dette er en del av oppfølgingen av NOU 2014: 8 Tolking i offentlig sektor – et spørsmål om rettsikkerhet og <i>likeverd</i> . s. 42-43	
7.3.2.12 Fylkesmannen skal gi en kort omtale av embetets arbeid med å fremme <i>likestilling</i> knyttet til ulike <i>diskrimineringsgrunnlag</i> i aktuell lovgivning. s. 58	
7.3.6.1.2 Fylkesmannen skal avgi tilstandsrapportering om <i>likestilling</i> for foregående regnskapsår. Tabellen i veilederen Statlige virksomheters <i>likestillingsredegjørelser</i> etter aktivitets- og rapporteringsplikten skal benyttes og legges som vedlegg til årsrapporten. Tabellen finnes på nettsidene til departementet. s. 60	
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	2

2.7 Kunnskapsdepartementet Det er store lokale variasjoner i tilbudet som gis i barnehagen og grunnsopplæringen. Det er en utfordring at ikke alle barn og unge opplever gode og <i>inkluderende</i> miljø for læring og utvikling. Embetene skal arbeide for at barn og unge gis et likeverdig tilbud, at innsats settes inn tidlig og at gjennomføringen i videregående opplæring øker. Embetene skal prioritere sin innsats mot kommuner der det er avdekket særlige utfordringer. s. 3	
3.1.1.1.3.1 Andel relevante kommunale og regionale planer med tidlig <i>medvirkning</i> : 100% s. 4	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming, funksjonsnedsettelse)	4
2.2 Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet En evaluering av kommunenes oppfølging av krisesenterloven viser at det er utfordringer når det gjelder tilbudet til voldsutsatte som har problemer knyttet til rus og/eller psykiatri, tilbudet til voldsutsatte personer med nedsatt <i>funksjonsevne</i> og tilbudet til voldsutsatte menn og deres medfølgende barn. Det er derfor behov for at fylkesmannen i 2016 prioriterer å føre tilsyn med kommunenes plikt til å sørge for et krisesentertilbudet for disse utsatte gruppene. s. 1	
3.3.1.1.8 Fylkesmannen skal innhente informasjon fra alle kommuner på hvorvidt og hvordan de sørger for et krisesentertilbud eller tilsvarende tilbud til voldsutsatte med problemer knyttet til rus og/eller psykiatri, voldsutsatte med nedsatt <i>funksjonsevne</i> og til voldsutsatte menn. s. 32	
3.3.2.1.11 Fylkesmennene skal i 2016 gjennomføre landsomfattende tilsyn med kommunale helse- og omsorgstjenester til voksne med psykisk <i>utviklingshemming</i> og med spesialisthelsetjenestens behandling av uavklarte medisinske tilstander med fokus på hvordan pasienter med blodforgiftning/alvorlige infeksjoner blir diagnostisert og behandlet. Landsomfattende tilsyn utgjør en andel av resultatmålet for antall tilsyn. Andelen vil fremgå av veilederen for det landsomfattende tilsynet. Tilsynene skal utføres i tråd med veilederen. De konkrete retningslinjene for gjennomføringen av det landsomfattende tilsynet med spesialisthelsetjenesten er viktige for evaluering av effekt av tilsyn. s. 39	
7.3.2.2 Fylkesmannen skal rapportere på status når det gjelder tilbudet i kommunene til voldsutsatte med problemer knyttet til rus og/eller psykiatri, voldsutsatte med nedsatt <i>funksjonsevne</i> og tilbudet til voldsutsatte menn. S. 57	
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	2
3.1.1.1.8 Fylkesmannen skal i dialog med kommunene om planarbeid, integrering, folkehelse, barn- og unges oppvekstvilkår, <i>universell utforming</i> og sosiale tjenester, etterspørre og oppfordre kommunene til og å ta opp boligsosiale hensyn. s. 5	
7.3.2.11 Fylkesmannen skal gi en kort omtale av embetets arbeid med veiledning og informasjon på <i>universell utforming</i> . s. 58	
CRPD (CRPD, konvensjon)	0
Totalt antall treff på søkeord i tildelingsbrev til fylkesmennene i 2018	14

ÅRSRAPPORT FOR AUST- OG VEST-AGDER 2016

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	21
Innholdsliste: 4.2 Rapportering av andre vesentlige forhold knyttet til personalmessige forhold, <i>likestilling</i> , HMS/arbeidsmiljø, <i>diskriminering</i> , ytre miljø og lignende. s. 3	

2.1 Embetet og samfunnsoppdraget: Fylkesmannen skal sørge for rettssikkerheten for den enkelte innbygger, virksomheter og organisasjoner ved å se til at grunnleggende prinsipper som likebehandling, <i>likeverd</i> , forutsigbarhet, uavhengighet, habilitet og rettferdighet blir ivaretatt i forvaltningen. s. 6	
2.3 Presentasjon av utvalgte nøkkeltall: Tabell: Årsverk og lønnsutgifter: Lønnsutgiftene er uten arbeidsgiveravgift. Med henvisning til at sykefraværet i 2016 har vært vesentlig høyere for kvinner enn for menn, er gjennomsnittlig lønnsutgifter pr. årsverk for kvinner høyere enn for menn, selv om gjennomsnittlig lønn for menn er høyere enn for kvinner, jf. tabell "Tilstandsrapportering om <i>likestilling</i> i embetet". s. 8	
2.3 Presentasjon av utvalgte nøkkeltall: Tabell: Tilstandsrapportering om <i>likestilling</i> i embetet. s. 9	
2.3 Presentasjon av utvalgte nøkkeltall: Tabell: Tilstandsrapportering om <i>likestilling</i> på leder- og medarbeidernivå. s.10	
3.2 Særskilte rapporteringskrav fra tildelingsbrevet: Fylkesmannen skal gi en kort omtale av embetets arbeid med å fremme <i>likestilling</i> ... (fra kapittel 7.3.2.12 i TB). Rapportere på: Fylkesmannen skal gi en kort omtale av embetets arbeid med å fremme <i>likestilling</i> knyttet til ulike <i>diskrimineringsgrunnlag</i> i aktuell lovgivning. Fylkesmannen arbeider aktiv for å fremme <i>likestilling</i> og motvirke <i>diskriminering</i> både som arbeidsgiver og som offentlig myndighet. Sentrale aktiviteter i vårt <i>likestillingsarbeid</i> gjøres gjennom tilsyn, klagesaker, informasjon og veiledning. <i>Likestilling</i> er eget punkt i vår dialog med kommunene. Vi legger målsettinger i "Regional plan for <i>likestilling</i> , inkludering og mangfold på Agder 2015-2027" til grunn for vårt arbeid. Fra 2016 deltar vi i prosjektet "Likestilt arbeidsliv", der vi har som mål å bli sertifisert som en likestilt virksomhet våren 2018. s. 45-46	
3.2 Særskilte rapporteringskrav fra tildelingsbrevet: Noen av kommunene som deltar i nettverket har særlig fokus på <i>likestillingsarbeid</i> og har deltatt i prosjektet "Fritt valg - barnehagepraksis for ungdomsskolegutter". s 61	
4.2 Rapportering av andre vesentlige forhold knyttet til personalmessige forhold, <i>likestilling</i> , HMS/arbeidsmiljø, <i>diskriminering</i> , ytre miljø og lignende: <i>Likestilling</i> og <i>likeverd</i> : Vi har etablert en <i>likestillingsgruppe</i> ved embetet bestående av representanter fra alle avdelingene. Utgangspunktet for gruppas arbeid er VØI 4.4.3 og 5.1.10. Embetet er også blitt tatt opp i pilotprosjektet "Likestilt arbeidsliv". Prosjektet skal etablere en sertifiseringsordning for likestilte virksomheter. s. 72	
5.1 Forhold i og utenfor embetet som kan påvirke embetets evne til å løse samfunnsoppdraget på sikt: Agder er nå i landstoppen mht. gjennomføring av videregående skole, og vi har forbedret oss på <i>likestilling</i> . s. 74	
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	1
3.1.1.1.3.1. Rapportere på: Andel relevante kommunale og regionale planer med tidlig <i>medvirkning</i> : 100%: Målet sikres ved at vi gir skriftlige uttalelser til oppstart av alle arealplaner. Agder deltar i forsøket med samordning av statlige innsigelser. s. 17	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming, funksjonsnedsettelse)	3
3.1.3.3 Befolkningen har tillit til tjenestene og får ivaretatt sin rett til forsvarlige og nødvendige tjenester: Vi har heller ikke nådd måltallet for andel vedtak om bruk av tvang og makt overfor personer med psykisk <i>utviklingshemming</i> som er overprøvd innen 3 måneder. s 37	
3.2 Særskilte rapporteringskrav fra tildelingsbrevet: Fylkesmannen skal rapportere på status... (fra kapittel 7.3.2.2 i TB): Rapportere på: Fylkesmannen skal rapportere på status når det gjelder tilbudet i kommunene til voldsutsatte med problemer knyttet til rus og/eller psykiatri, voldsutsatte med nedsatt <i>funksjonsevne</i> og tilbudet til voldsutsatte menn. Vest-Agder krisesenter med Kristiansand som vertskommune for 21 kommuner i Agder, har foruten et tilbud til voldsutsatte kvinner og barn, et eget botilbud for voldsutsatte kvinner med aktiv rus. Dette ble åpnet september 2014. Botilbud for voldsutsatte menn og deres barn kom på plass i 2011. Alle botiltakene er tilrettelagt for funksjonshemmede. s. 44	

4.2 Rapportering av andre vesentlige forhold knyttet til personalmessige forhold, likestilling, HMS/arbeidsmiljø, diskriminering, ytre miljø og lignende: HMS – arbeidsmiljø: I tråd med intensjonene i IA-avtalen legges det til rette for at medarbeidere med redusert <i>funksjonsevne</i> , enten varig eller midlertidig, kan jobbe mest mulig og lengst mulig. s 73	
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	6
3.1 Redegjørelse for, analyse og vurdering av oppnådde resultater: Helse- og omsorg med folkehelse: Vi har fokus på folkehelse i alt arealplanarbeidet, hvor vi følger opp turveier, grøntstruktur og lekearealer, <i>universell utforming</i> , barn og unges deltakelse og et aldersvennlig samfunn. s. 12	
3.1.1.5 Øke tilgjengelighet og kapasitet, samt styrke kvalitet og innovasjonsevne i helse- og omsorgssektoren og i folkehelsearbeidet: Folkehelse: Gjennom arealplanarbeid har vi fokus på <i>universell utforming</i> , barn og unges interesser og medvirkning, <i>tilrettelegging</i> for friluftsliv, gange og sykkel og sosiale møteplasser. s. 21	
3.2 Særskilte rapporteringskrav fra tildelingsbrevet: Fylkesmannen skal gi en kort omtale... (fra kapittel 7.3.2.11 i TB): Rapportere på: Fylkesmannen skal gi en kort omtale av embetets arbeid med veiledning og informasjon på <i>universell utforming</i> . Kravet til <i>universell utforming</i> blir ivarettatt gjennom vårt arbeid med plan- og byggesaker etter plan- og bygningsloven. s. 45	
4.2 Rapportering av andre vesentlige forhold knyttet til personalmessige forhold, likestilling, HMS/arbeidsmiljø, diskriminering, ytre miljø og lignende: HMS – arbeidsmiljø: Vi har også samarbeid med NAV om <i>tilrettelegging</i> for arbeidstrening for arbeidssøkere. s. 73	
CRPD (CRPD, konvensjon)	4
3.1 Redegjørelse for, analyse og vurdering av oppnådde resultater: Tjenestetilbud til barn og unge: Det er utarbeidet en prosjektbeskrivelse som skal være retningsgivende for innsatsen i flere år fremover. Noen av temaene er: 1. Implementering av <i>barnekonvensjonen</i> , både internt og eksternt. s. 13	
3.1 Redegjørelse for, analyse og vurdering av oppnådde resultater: Tjenestetilbud til barn og unge: I avdelingsmøter går vi gjennom vårt oppdrag og fokuserer spesielt på utsatte barn og unge og vårt ansvar for å formidle og veilede kommunene i tverrsektorielt arbeid og <i>barnekonvensjonen</i> . s. 13	
3.1.2.1 Godt tjenestetilbud for barn og unge: I avdelingsmøter går vi gjennom vårt oppdrag og fokuserer spesielt på utsatte barn og unge og vårt ansvar for å formidle og veilede med fokus på kommunens tverrsektorielle arbeid og <i>barnekonvensjonen</i> . s. 29	
3.2 Særskilte rapporteringskrav fra tildelingsbrevet: Fylkesmannen skal gjøre rede... (fra kapittel 7.3.8.8 i TB): Barns rett til medvirkning etter <i>barnekonvensjonen</i> har blitt løftet inn i mange av våre aktiviteter og Fylkesmannen legger vekt på "barnets beste" og barns rett til å bli hørt i klagesaksbehandlingen. s. 63	
Totalt antall treff på søkeord i Årsplan for Vest- og Aust-Agder fylkesmannsembete	35

ÅRSRAPPORT FOR HEDMARK 2016

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	11
Innholdsfortegnelse: 4.2 Rapportering av andre vesentlige forhold knyttet til personalmessige forhold, <i>likestilling</i> , HMS/arbeidsmiljø, <i>diskriminering</i> , ytre miljø og lignende, s. 2	
Tilstandsrapportering om <i>likestilling</i> i embetet, s. 11	
Tilstandsrapportering om <i>likestilling</i> på leder- og medarbeidernivå, s. 12	

7.3.2.12. Rapportere på: Fylkesmannen skal gi en kort omtale av embetets arbeid med å fremme likestilling knyttet til ulike <i>diskrimineringsgrunnlag</i> i aktuell lovgivning: Arbeidet med <i>likestilling</i> er ikke blitt prioritert, s. 48	
4.2 Rapportering av andre vesentlige forhold knyttet til personalmessige forhold, <i>likestilling</i> , HMS/arbeidsmiljø, <i>diskriminering</i> , ytre miljø og lignende: <i>Likestillingen</i> ved embetet er ivaretatt gjennomtilpasningsavtalen til Hovedavtalen. Embetet tilstreber å <i>likestille</i> kvinner og menn. Det er bevissthet rundt dette, ikke minst ved ansettelse og lønnsforhandlinger. s. 75	
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	1
3.1.1.1.3.1. Rapportere på: Andel relevante kommunale og regionale planer med tidlig <i>medvirkning</i> : 100%: Fylkesmannen har besvart alle oppstartsmeldinger og planprogram, og deltatt i alle regionale planforum. s. 16	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming, funksjonsnedsettelse)	3
3.3.2.1.4.3. Rapportere på: Andel vedtak ombruk av tvang og makt overfor personer med psykisk <i>utviklingshemming</i> som er overprøvd innen 3 måneder: 100%: Drøyt 80 % av sakene saksbehandles innen en måned. Saksbehandlingstiden avhenger i hovedsak av om tilstrekkelige opplysninger foreligger. Det er betydelig variasjon i kommunenes saksbehandlingsarbeid/kvalitet på området. Det er fortsatt en økning i andel tjenestemottakere under 18 år som det fattes vedtak etter kap. 9 overfor. s. 39	
7.3.2.2. Rapportere på: Fylkesmannen skal rapportere på status når det gjelder tilbudet i kommunene til voldsutsatte med problemer knyttet til rus og/eller psykiatri, voldsutsatte med nedsatt <i>funksjonsevne</i> og tilbudet til voldsutsatte menn: Vi har ikke hatt konkrete aktiviteter i 2016 for å skaffe oss oversikt over status på disse områdene. Vår tilsynsaktivitet i 2016 har hatt fokus på å bidra til å sikre at kommunene, gjennom sin internkontroll, ivaretar sitt ansvar for et forsvarlig og tilgjengelig krisesentertilbud. s. 46	
4.2 Rapportering av andre vesentlige forhold knyttet til personalmessige forhold, likestilling, HMS/arbeidsmiljø, diskriminering, ytre miljø og lignende: Vi utlyste og tilsatte i 7 stillinger i 2016. Inkludert en intern utlysning. Vi hadde 278 søkere til disse stillingene. Det søkte 100 menn og 178 kvinner. 2 menn og 5 kvinner ble tilsatt. Ingen oppga <i>funksjonshemming</i> i sin søknad, 9 søkere oppga innvandrerbakgrunn. I tillegg ble 4 engasjementer endret til faste stillinger. Alle nyansatte har høyere utdanning. s. 75	
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	3
7.3.2.11. Rapportere på: Fylkesmannen skal gi en kort omtale av embetets arbeid med veiledning og informasjon på <i>universell utforming</i> : Vi deltar i nettverksgruppe for <i>universell utforming</i> i Hedmark og Oppland sammen med Fylkesmannen i Oppland og fylkeskommunene i begge fylker. Det ble utarbeidet en felles strategi i 2016. Denne ble presentert på plan- og bygningslovkonferansen dette året. Handlingsplaner skal utarbeides i 2017. Vi har fokus på og etterspør hensynet til <i>universell utforming</i> i alle kommunale og regionale planer. s. 48	
CRPD (CRPD, konvensjon)	3
7.3.2.9. Rapportere på: Fylkesmannen skal rapportere på tilsyn med familievernkontorene: Vi har i 2016 startet opp tilsyn med to familievernkontor i Hedmark. Tilsynene har et styringsperspektiv, og metoden er en kombinasjon av dokumentgransking og egenrapportering. Vi har lagt særlig vekt på etterlevelsen av <i>Barnekonvensjonen</i> , og sikringen av barns rett til å bli hørt, blant annet i spørsmål om bosted og samvær. s. 47	

7.3.8.2. Rapportere på: Fylkesmannen skal gi en egenvurdering av i hvilken grad embetet har gjennomført en koordinert innsats mot kommuner og fylkeskommunen, særlig der det er avdekket mangelfullt samordnet tjenestetilbud for utsatte barn og unge. Vurder også hvilke tiltak som har vært mest effektive for å fremme samarbeid og samordning i og mellomkommuner og fylkeskommunen, tjenester og institusjoner som samarbeider for og med utsatte barn og unge og deres familier: Fylkesmannen i Hedmark har etablert ei arbeidsgruppe på tvers av avdelingene for å bidra til koordinert innsats mot kommuner og fylkeskommuner som bidrar til samordnet innsats mot barn og unge. Denne gruppa har deltatt på kompetanseheving innen tema "0-24" og "Barnekonvensjonen" og vi har arrangert fagdager for ansatte hos Fylkesmannen for å heve kompetansen og rette fokus mot dette arbeidet. s. 58	
7.3.8.3. Rapportere på, Fylkesmannen skal redegjøre for den gjennomførte egenevalueringen av kompetanse til å løse oppgavene på regelverksområdet innenfor barnehage og grunnopplæringen. I egenevalueringen skal det gjøres rede for styrker og utfordringer, samt tiltak som er iverksatt for å sikre god kvalitet i klage-, tilsyns- og veiledningsarbeidet: I forbindelse med klagesaker har vi gitt veiledning om rammeplan og <i>barnekonvensjonen</i> for nasjonale minoriteter. s. 59	
Totalt antall treff på søkeord i Årsrapport for Hedmark 2016	21

ÅRSRAPPORT FOR NORDLAND 2016

Likestilling (likestilling, likeverd, diskriminering)	15
Innholdsfortegnelsen: 4.2 Rapportering av andre vesentlige forhold knyttet til personalmessige forhold, <i>likestilling</i> , HMS/arbeidsmiljø, <i>diskriminering</i> , ytre miljø og lignende s. 2	
Tilstandsrapportering om <i>likestilling</i> i embetet, s. 8	
Tilstandsrapportering om <i>likestilling</i> på leder- og medarbeidernivå. s. 8	
Fylkesmannen skal gi en kort omtale av embetets arbeid med å fremme <i>likestilling</i> ... (fra kapittel 7.3.2.12 i TB): Rapportere på: Fylkesmannen skal gi en kort omtale av embetets arbeid med å fremme <i>likestilling</i> knyttet til ulike <i>diskrimineringsgrunnlag</i> i aktuell lovgivning. Internt i embetet har vi en gruppe som ivaretar kommuneplanarbeidet. <i>Likestilling</i> blir også tatt opp i denne gruppa, og det blir gitt tilbakemelding til kommunene dersom dette mangler. Det er også gjennomført kurs for nye politikere der dette alltid vil være et tema. I vårt på tvers forum for barn og unge er kommunenes arbeid med FNs Barnekonvensjon sentralt. I dialog med kommunene er særlig <i>likestillingsregelverket</i> til funksjonshemmede trukket frem, sammen med regelverket for universell utforming. s. 37	
Rapportere på Fylkesmannen skal rapportere i eget skjema på tiltak innenfor kompetanse og rekruttering på barnehageområdet: Blant mange oppgaver og oppdrag er <i>likestillings-</i> og <i>likeverdsarbeid</i> ikke alltid det som står fremst på dagsordenen i barnehager og på kommunenivå. Den totale andelen av menn i barnehager i Nordland i 2016 var 10,5%, noe som er langt unna den nasjonale målsettingen. Fylkesmannen har imidlertid siden 2013 prøvd å fremme dette arbeidet ved å utlyse og tildele midler til barnehager som har ønsket å jobbe med "Gutter som lekeressurs". Alle, både barn, elever, foreldre, barnehageansatte og kommunenivå, har opplevd dette arbeidet som nyttig og interessant, og i løpet av disse årene har 6 kommuner, 14 barnehager og ca.130 gutter hatt glede av prosjektmidlene. 5 av barnehagene har deltatt i prosjektet over flere år. Fylkesmannen har fått tilbakemelding fra barnehagene at flere av guttene kommer tilbake som søkere på assistentstillinger eller med ønske om å stå på vikarlistene. Et par stykker har tatt barne- og ungdomsarbeiderutdanning, og flere har sagt de kan tenke seg å bli barnehagelærere. I 2016 fikk 13 barnehager til sammen kr. 275 000,- til dette arbeidet. I tillegg til forsøk på å rekruttere via "Gutter som lekeressurs", har Nordland i mange år tildelt midler til og hatt fylkeskontakt for Menn i Barnehage. I Nordlands 44 kommuner med til dels liten eller manglende barnehagefaglig kompetanse på kommunenivå, er det ikke alltid enkelt å fremme og skape forståelse for denne type arbeid fra Fylkesmannens ståsted. Fylkeskontakt MiB har i så måte vært til stor hjelp i å prøve og skape levedyktige, regionale miljøer for <i>likestillings-</i> og <i>likeverdsarbeid</i> . s. 47	

4.2 Rapportering av andre vesentlige forhold knyttet til personalmessige forhold, <i>likestilling</i> , HMS/arbeidsmiljø, <i>diskriminering</i> , ytre miljø og lignende: (Ingenting om likestilling i teksten)	
Deltakelse (deltakelse, medvirkning, inkludering, integrering)	3
Andel relevante kommunale og regionale planer med tidlig <i>medvirkning</i> : 100% Mange plansaker gjør at vi må prioritere. I følge planregisteret har vi gitt innspill til 76 av 134 planer det var meldt oppstart for i 2016, d.v.s. knapt 60 % av planene. Behovet for å gi skriftlig innspill varierer imidlertid mellom ulike planer. Vi gir konsekvent skriftlig innspill til alle oppstartmeldinger for kommuneplanens arealdel med planprogram. I tillegg er det for disse planene gjerne dialog gjennomplanforum. Før planen legges ut til offentlig høring er det videre gjerne direkte kontakt med kommunale planleggere for å avklare mulige konfliktområder. Der det meldes oppstart av reguleringsplan som er i samsvar med overordna plan vil det i mindre grad være behov for skriftlig innspill fra oss. s. 11	
Kvalifiseringsprogrammet: Det ble gjennomført KVP-fagsamling for veiledere i 2016. Tema var "hvordan leve med fattigdom", KVP somvirkemiddel for å forhindre fattigdom, innhold i program og <i>arbeidsinkludering</i> . Vi har invitert til KVP-nettverk i 2017, fylket er delt i tre regioner og ett KVP-nettverk er allerede gjennomført. Det planlegges grunnkurs "KVP A-Å" i mars 2017. Bakgrunnen for kurset er at vi ser behov for økt kunnskap om lovverk og prosedyrer, både på grunn av at det er flere nyansatte i Nav-kontorene, men også fordi veiledere som jobber alene eller har få KVP kandidater trenger oppdatering og veiledning. s. 35	
4.2 Rapportering av andre vesentlige forhold knyttet til personalmessige forhold, likestilling, HMS/arbeidsmiljø, <i>diskriminering</i> , ytre miljø og lignende: Som IA-bedrift har vi laget målsettinger for vårt inkluderingsarbeid. Et av tiltakene er arbeidsplassvurdering for alle nytilsatte og medarbeidere som har eller står i fare for å få arbeidsrelaterte helseutfordringer. Vi jobber systematisk med å skaffe relevante hjelpemidler for å forebygge helseskade. s. 55	
Funksjonsevne (funksjonsevne, funksjonshemming, utviklingshemming, funksjonsnedsettelse)	5
Rapportere på: Alle kommuner har iverksatt tiltak for å bedre kvaliteten på tjenestetilbudet til personer med demens: De fleste kommuner har en eller annen form for dagaktivitetstilbud til ulike grupper. Det kan være <i>utviklingshemmede</i> , psykisk syke, grønn omsorg, det kan også være at personer med demenssykdom får tilbud i noen av disse gruppene. En del sykehjem har etablert noe tilbud til hjemmeboende, men som ikke er registrert som dagaktivitetstilbud. s. 15	
Rapportere på: Andel vedtak ombruk av tvang og makt overfor personer med psykisk utviklingshemming som er overprøvd innen 3 måneder: 100%: 94 % av vedtak ombruk av tvang og makt ble behandlet innen 3 måneder. Av de øvrige 6 % ble 5 saker behandlet innen 4 måneder og 1 sak innen 5 måneder. s. 31	
Rapportere på: Fylkesmannen skal rapportere på status når det gjelder tilbudet i kommunene til voldsutsatte med problemer knyttet til rus og/eller psykiatri, voldsutsatte med nedsatt <i>funksjonsevne</i> og tilbudet til voldsutsatte menn. Status når det gjelder dette vil bli innhentet og vurdert i 2017. s. 36	
Rapportere på: Fylkesmannen skal gi en kort omtale av embetets arbeid med å fremme likestilling knyttet til ulike <i>diskrimineringsgrunnlag</i> i aktuell lovgivning: Internt i embetet har vi en gruppe som ivaretar kommuneplanarbeidet. Likestilling blir også tatt opp i denne gruppa, og det blir gitt tilbakemelding til kommunene dersom dette mangler. Det er også gjennomført kurs for nye politikere der dette alltid vil være et tema. I vårt på tvers forum for barn og unge er kommunenes arbeid med FNs Barnekonvensjon sentralt. I dialog med kommunene er særlig likestillingsregelverket til <i>funksjonshemmede</i> trukket frem, sammen med regelverket for universell utforming. s. 37	
4.2 Rapportering av andre vesentlige forhold knyttet til personalmessige forhold, likestilling, HMS/arbeidsmiljø, <i>diskriminering</i> , ytre miljø og lignende: Våre annonsetekster oppfordrer somlovpålagt alle kvalifiserte søkere med nedsatt <i>funksjonsevne</i> og/eller innvandrerbakgrunn til å søke. Vi tilsatte en medarbeider med innvandrerbakgrunn i 2016.	

Dårlig eller ingen norsk språkkompetanse er viktigste årsak til at ellers kvalifiserte søkere ikke får tilbud omstilling hos oss. s. 55	
Universell utforming (universell utforming, uu, tilrettelegging)	4
Rapportere på: Fylkesmannen skal gi en kort omtale av embedets arbeid med veiledning og informasjon på <i>universell utforming</i> . Fylkesmannen har i 2016 innledet et samarbeid med Husbanken og Fylkeskommunen med tanke på å gjennomføre et veiledningsopplegg på <i>universell utforming</i> første halvdel av 2017. Det stilles ellers krav til <i>universell utforming</i> i forbindelse med planarbeid og at kravene i TEK 10 følges i konkrete saker. s. 37	
Rapportere på: Fylkesmannen skal gi en kort omtale av embedets arbeid med å fremme likestilling knyttet til ulike diskrimineringsgrunnlag i aktuell lovgivning: Internt i embedet har vi en gruppe som ivaretar kommuneplanarbeidet. Likestilling blir også tatt opp i denne gruppa, og det blir gitt tilbakemelding til kommunene dersom dette mangler. Det er også gjennomført kurs for nye politikere der dette alltid vil være et tema. I vårt på tvers forum for barn og unge er kommunenes arbeid med FNs Barnekonvensjon sentralt. I dialog med kommunene er særlig likestillingsregelverket til funksjonshemmede trukket frem, sammen med regelverket for <i>universell utforming</i> . s. 37	
CRPD (CRPD, konvensjon)	1
Rapportere på: Fylkesmannen skal gi en kort omtale av embedets arbeid med å fremme likestilling knyttet til ulike diskrimineringsgrunnlag i aktuell lovgivning: Internt i embedet har vi en gruppe som ivaretar kommuneplanarbeidet. Likestilling blir også tatt opp i denne gruppa, og det blir gitt tilbakemelding til kommunene dersom dette mangler. Det er også gjennomført kurs for nye politikere der dette alltid vil være et tema. I vårt på tvers forum for barn og unge er kommunenes arbeid med FNs Barnekonvensjon sentralt. I dialog med kommunene er særlig likestillingsregelverket til funksjonshemmede trukket frem, sammen med regelverket for <i>universell utforming</i> . s. 37	
Totalt antall treff på søkeord i Årsrapport for Nordland 2016	28

VEDLEGG C: INTERVJUGUIDER

INTERVJUGUIDE KOMMUNER

Intervjuguide kommuner

Målet med dette intervjuet er å få økt kunnskap om kommunens arbeid med området nedsatt funksjonsevne og CRPD

0. Bakgrunn

- Navn
- Hvilken avdeling/enhet arbeider du på?
- Hva er din stillingstittel?
- Hvor lenge har du jobbet med feltet nedsatt funksjonsevne? Har du hatt andre roller eller jobbet i andre etater eller organisasjoner på samme felt tidligere?
- Hvorfor tror du vi fikk tips om å snakke med akkurat deg om dette temaet?

1. Generelt om kommunens arbeid med området nedsatt funksjonsevne

- Hvordan jobbes det med nedsatt funksjonsevne i din kommune?
- Hvordan arbeider dere med følgende områder innenfor nedsatt funksjonsevne:
  1. Habilitering
  2. Rehabilitering
  3. Universell utforming
  4. Utdanning
  5. Arbeid
  6. Medvirkning
- Hvilke områder innenfor nedsatt funksjonsevne har det vært mest fokus på i din kommune?
- Hvorfor tror du dette området har fått mest fokus?
  1. Økonomi?
  2. nasjonale retningslinjer?
  3. individbehov?
  4. engasjerte pårørende?
  5. interesseorganisasjoner?
  6. Politisk engasjement?
  7. Andre årsaker?
- Hvordan fungerer kommunalt råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne?

Rådet skal rådggi kommunen/ fylkeskommunen i saker som er særlig viktige for personer med nedsatt funksjonsevne. Rådet kan derfor be om å få seg forelagt alle typer saker som kan innvirke på levekårene for personer med nedsatt funksjonsevne. Loven nevner spesielt tilgjengelighet, arbeid mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne og tjenester rettet mot personer med nedsatt funksjonsevne.
- Hvilke saker behandles i rådet?

2. Forankring i planer, rutiner og retningslinjer.

- Hvordan fremkommer arbeid med nedsatt funksjonsevne i kommunenes planer og retningslinjer, rutiner, daglig drift o.l.
- Hvordan er ansvaret for oppfølging av handlingsplaner og retningslinjer forankret? Hvem holder tak i dette i hverdagen?
- Hvordan er arbeidet forankret ut i hver enhet? F.eks. Hjemmesykepleie? Skole- og helsetjeneste?

3. CRPD

Så vil jeg stille deg noen spørsmål om CRPD (convention on the Rights of persons with disabilities), som er FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

- Hvilken kjennskap har du til FN konvensjonen CRPD?
- CRPD ble ratifisert av Norge i 2013, var det snakk om det på din arbeidsplass da det skjedde?
- Er det satt i gang tiltak for å sikre at ansatte i kommunen har kjennskap til rettighetene i konvensjonen?
- Er det satt i gang tiltak i din kommune for å oppfylle rettighetene i konvensjonen?
  1. Hvis ja: Hvordan har denne prosessen foregått?
  2. Hvis nei: Er det en plan om å gå i gang med implementering av CRPD?

- Med din erfaring, hvilke kompetansehevingstiltak bør iverksettes for å sikre din kommunes evne til å nå målene i konvensjonen.
  1. Fagdager hos fylkesmann
  2. Nettveileder/kurs
  3. Papirbasert veileder/brosjyre
  4. Fagdager i kommunen
  5. Oppfølging gjennom tilsyn
  6. Andre tiltak?

Kan du sende oss de planene, retningslinjene og rutiner dere har på dette området?

Tusen takk for at du tok deg tid til å delta i denne studien. Dersom du ønsker å få notatet tilsendt, eller har spørsmål eller innspill knyttet til prosjektet, ta gjerne kontakt med linn.bylund@kun.no. Hvis du ønsker mer informasjon om CRPD kan du lese her <http://www.lido.no/en/nyheiter-og-fag/konvensjoner/crpd/>

INTERVJUGUIDE FYLKESMENN

Intervjuguide fylkesmenn

Målet med dette intervjuet er å få økt kunnskap om kommunenes og fylkesmannens arbeid med området nedsatt funksjonsevne og FN-konvensjonen CRPD.

0. Bakgrunn

- Navn
- Hvilken avdeling/enhet arbeider du på?
- Hva er din stillingstittel?
- Hvor lenge har du jobbet med feltet nedsatt funksjonsevne? Har du hatt andre roller eller jobbet i andre etater eller organisasjoner på samme felt tidligere?
- Hvorfor tror du vi fikk tips om å snakke med akkurat deg om dette temaet?

1. Generelt om nedsatt funksjonsevne

- Hvordan jobbes det med nedsatt funksjonsevne i din region?
- Hvordan jobbes det med følgende områder innenfor nedsatt funksjonsevne:
  1. Habilitering
  2. Rehabilitering
  3. Universell utforming
  4. Utdanning
  5. Arbeid
  6. Medvirkning
- Hvilke områder innenfor nedsatt funksjonsevne har det vært mest fokus på i din kommune/region?
- Hvorfor tror du dette området har fått mest fokus?
  8. Økonomi?
  9. nasjonale retningslinjer?
  10. individbehov?
  11. engasjerte pårørende?
  12. interesseorganisasjoner?
  13. Politisk engasjement?
  14. Andre årsaker?

2. Fylkesmannens veilednings- og tilsynsansvar

Så vil jeg stille deg noen spørsmål om CRPD (convention on the Rights of persons with disabilities), som er FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Konvensjonen representerer en holdningsendring fra at personer med nedsatt funksjonsevne vurderes som velferdstrengende, til at samfunnet anerkjenner at alle mennesker skal ha rett og mulighet til å nå sitt fulle potensial.

- Hva er din kjennskap til FN konvensjonen CRPD?
- CRPD ble ratifisert av Norge i 2013, var det oppmerksomhet om det på din arbeidsplass da det skjedde?
- Hvordan forholder fylkesmannsembetet seg til CRPD?
- I hvilken grad bruker fylkesmannen CRPD i deres arbeid;
  1. I forbindelse med veiledning ovenfor kommunene?
  2. tilsynsbehandling?
  3. klagebehandling?

2.1 Arbeid med CRPD i Fylkesmannens region

Nå vil jeg spørre deg litt om hvordan kommunene i din region arbeider med CRPD og nedsatt funksjonsevne.

- Opplever du at kommunene har kjennskap til CRPD?
- I hvilken grad opplever du at kommunene bruker CRPD i sitt arbeid med nedsatt funksjonsevne?
- Har du noen eksempler på kommuner i din region som benytter CRPD i sitt arbeid med nedsatt funksjonsevne?
- Kjenner du til noen konkrete tiltak/satsninger i din region hvor CRPD har vært i fokus? Annet godt arbeid på området nedsatt funksjonsevne?
- Hva kjennetegner de kommunene som arbeider godt med CRPD?
- Opplever du at noen deler av konvensjonen brukes mer enn andre, og hva er i så fall årsaken?
- Er det noen områder hvor kommunene har utvist en økt bevissthet om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne? Eksempelvis gjennom arbeidet i kommunale råd, arbeid med handlingsplan for universell utforming eller annet planarbeid?

2.2 Fylkesmannens refleksjoner omkring implementering av CRPD

- Hva tror du vil være viktige suksesskriterier ved implementering av CRPD i kommunene?
- Hvilke rettigheter i konvensjonen mener du det vil være viktig å ha et særlig fokus på ved videre arbeid med å implementere CRPD i kommunene?
- Har du erfaringer med implementering av FNs barnekonvensjon?
- Er det noe du tenker er overførbart til denne konvensjonen?

Send gjerne over relevante dokumenter og Gode eksempler på bruk av CRPD i kommunene

Tusen takk for at du tok deg tid til å delta i denne studien. Dersom du ønsker å få notatet tilsendt, eller har spørsmål eller innspill knyttet til prosjektet, ta gjerne kontakt med linn.bylund@kun.no. Hvis du ønsker mer informasjon om CRPD kan du lese her <http://www.ido.no/en/nyheiter-og-faq/konvensjoner/crpd/>

Valgfrie tilleggsspørsmål:

- Hvordan foregår veiledningen ovenfor kommunene?
- I hvor stor grad tar kommunene kontakt med ønske om veiledning?
- Hvordan foregår tilsynet ovenfor kommunene?
- Hva er fylkesmannens mål med veiledningen? (likt arbeid, sikre rettigheter).